

גיוון בתעסוקה – חרדים וערבים

ניצה (קלינר) קסיר

מנהלי גיוון, הפורום הישראלי לגיוון בתעסוקה

ציונות 2000, בית יהושע

11.12.2019

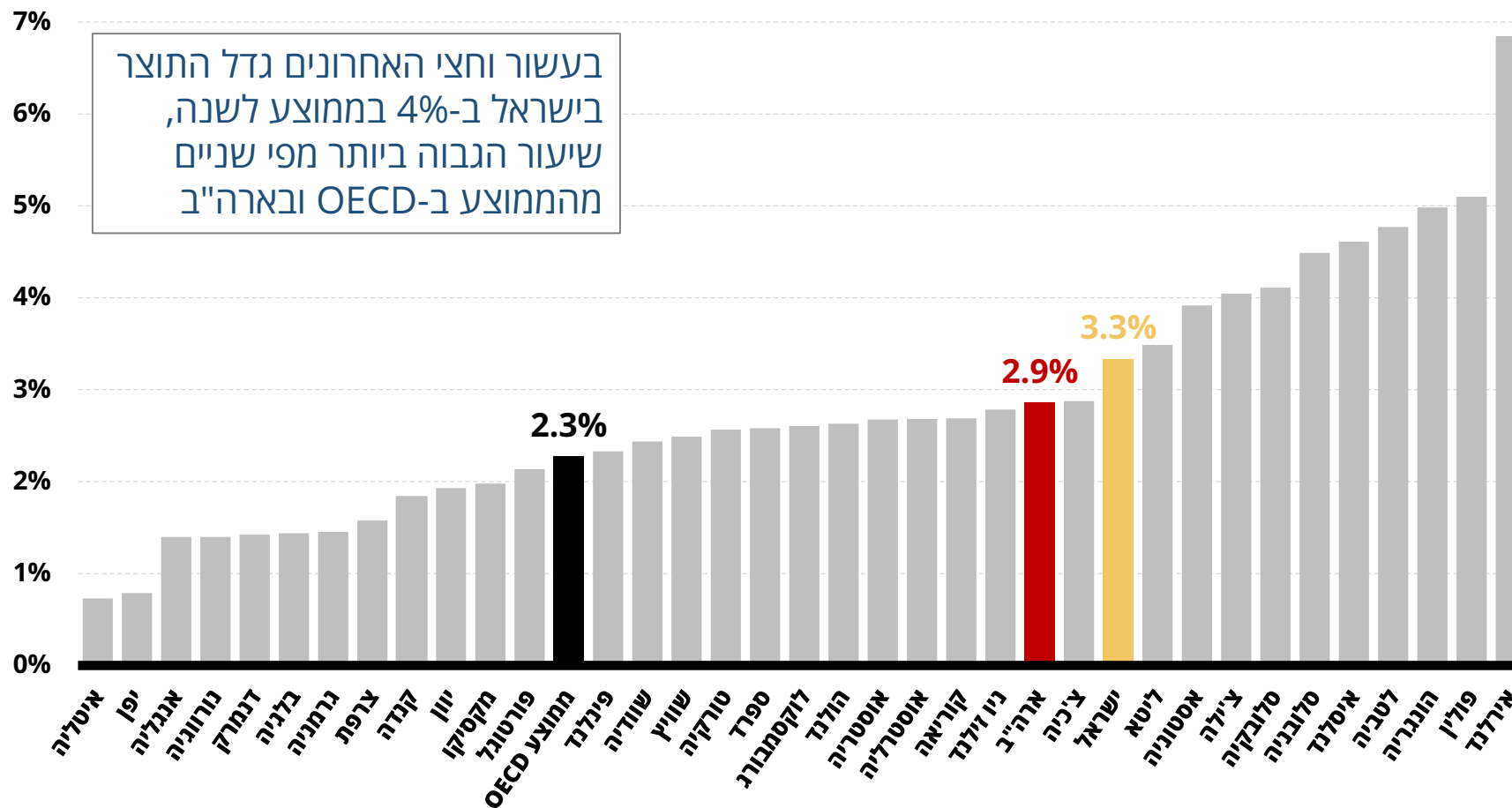
מבנה ההרצאה

- **הקדמה** – המצב המקרו כלכלי בישראל, ואתגרים העומדים בפני המשק
- **האוכלוסיות המגוונות** – איך מוגדר? ומי נכלל בישראל?
- **זרקור על שתי אוכלוסיות מגוונות** (מגמות בתעסוקה, השלכות ומדיניות):
 - **ערביי ישראל**
 - **חרדים**
- **הדמוגרפיה והשלכותיה**
- **תעסוקה מגוונת** – תפקיד המעסיקים בהשגת המטרות החברתיות, היתרונות לארגון ותכניות הפעלה לגיוון בתעסוקה

המצב המקורו כלכלי בישראל ואתגרים העומדים בפני המשק

המצב המקרו כלכלי צמיחה

קצב צמיחת התוצר, השוואה בינלאומית, 2018

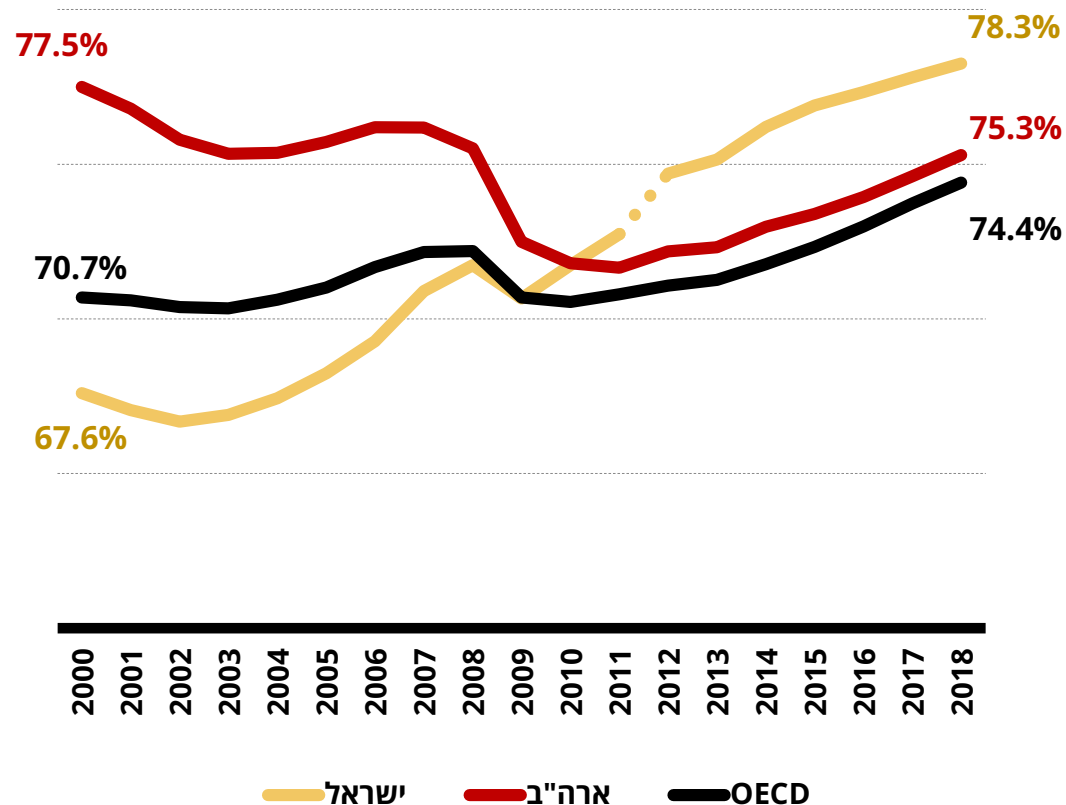

המשק הישראלי צומח בקצב גבוה

מקור: OECD, Economic Outlook No 105 - May 2019, real GDP Forecast.

המצב המקרו כלכלי שוק העבודה

שיעור תעסוקה, השוואה בינלאומית

Data: [OECD stat](#), percentage of working age (25-64) population.
 נתוני מדינת ישראל: סקר כוח אדם של הלמ"ס, גילי עבודה מרכזיים (25-64), שנים 2000-2018.

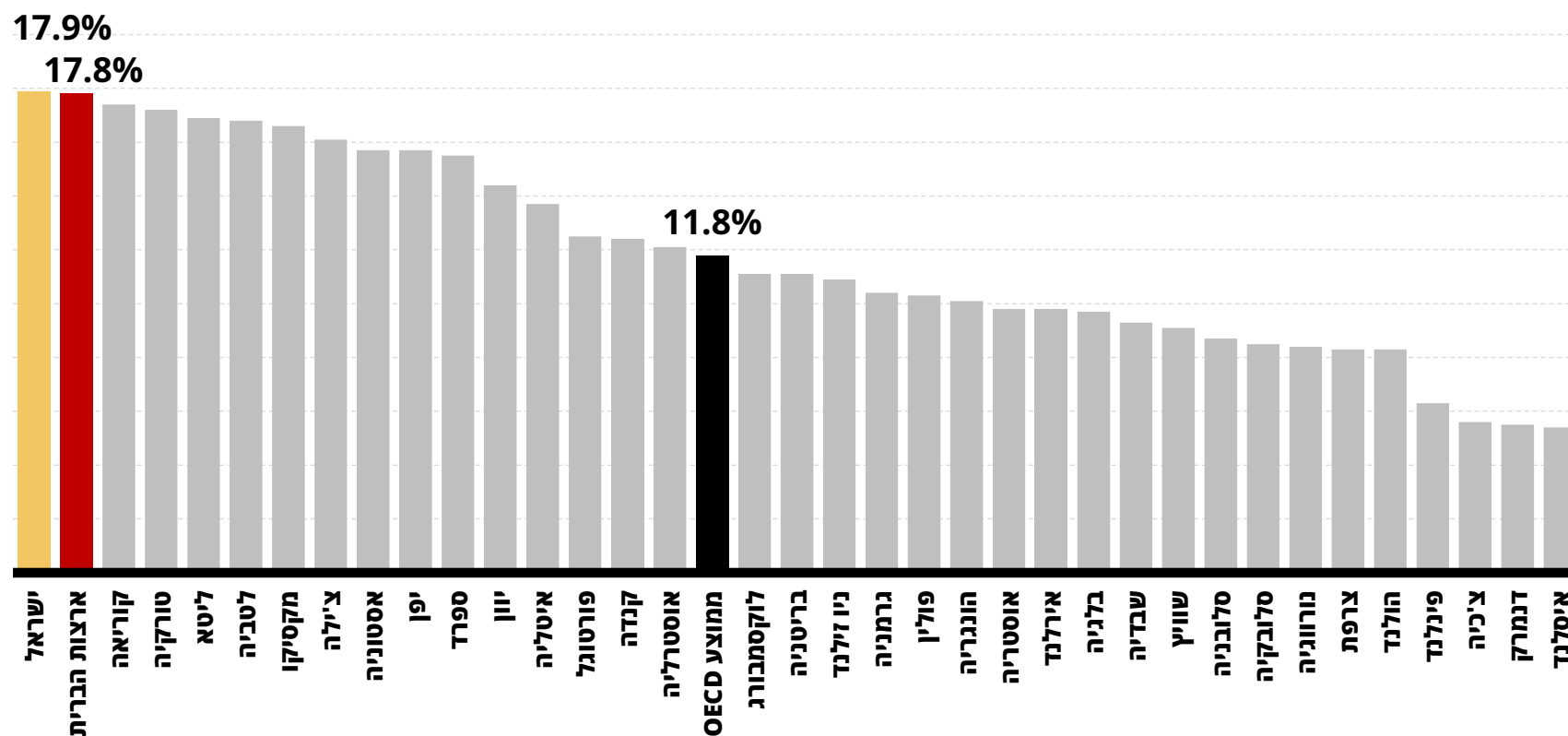
שוק העבודה
 בישראל הדוק

השכר הריאלי עולה מ-2015
 בכ-3% בממוצע שנתי, קצב
 הגבוה משמעותית מהקצב
 בארה"ב ובממוצע OECD

בעיות ואתגרים עוני

תחולת העוני

מדינות ה-OECD, שנת 2017*

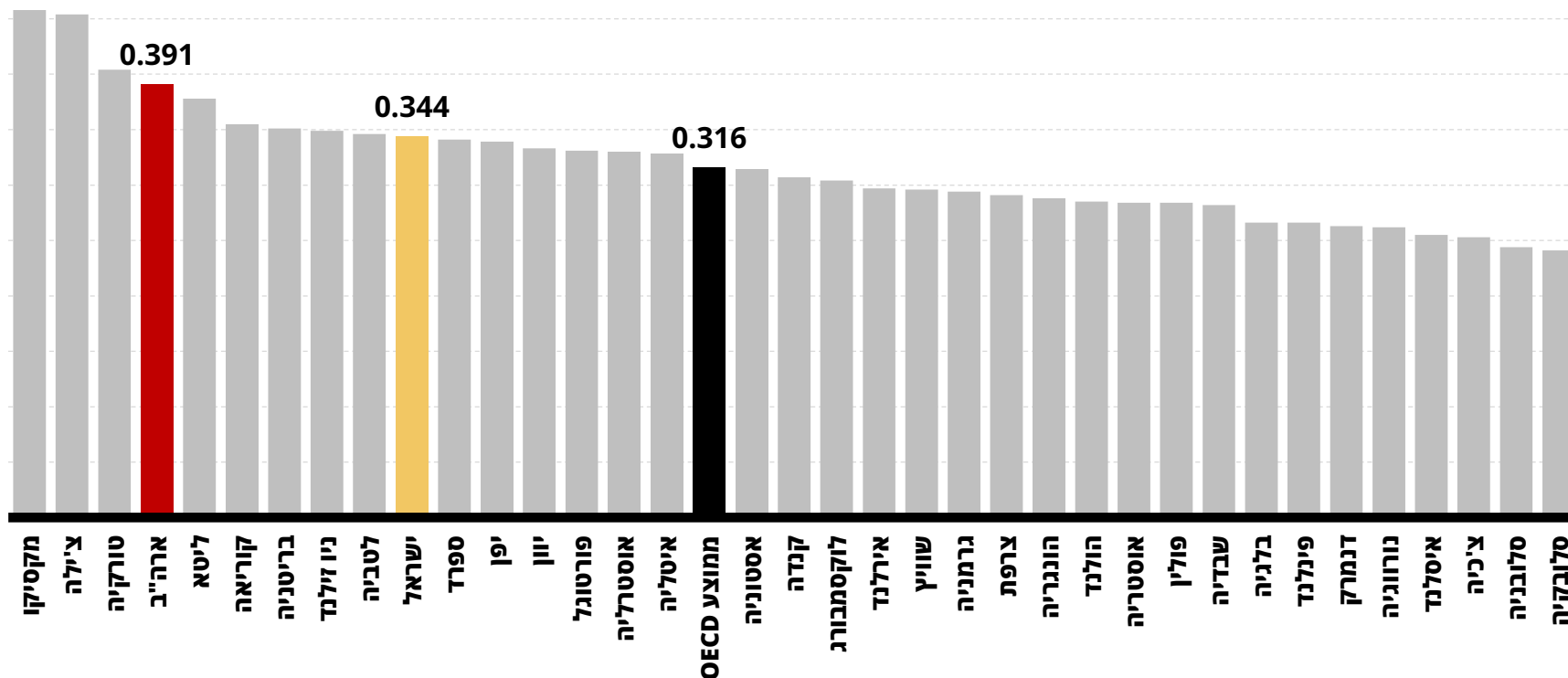

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, יולי 2019. נתונים: ישראל עיבודי לסקר הוצאות משק הבית, 2017, למס", ונתו : [OECD Social and Welfare Statistics: Income distribution](#)
 * או שנה עדכנית אחרונה (לכל הפחות 2014).

בעיות ואתגרים אי-שוויון

מדד ג'יני לאי-שוויון

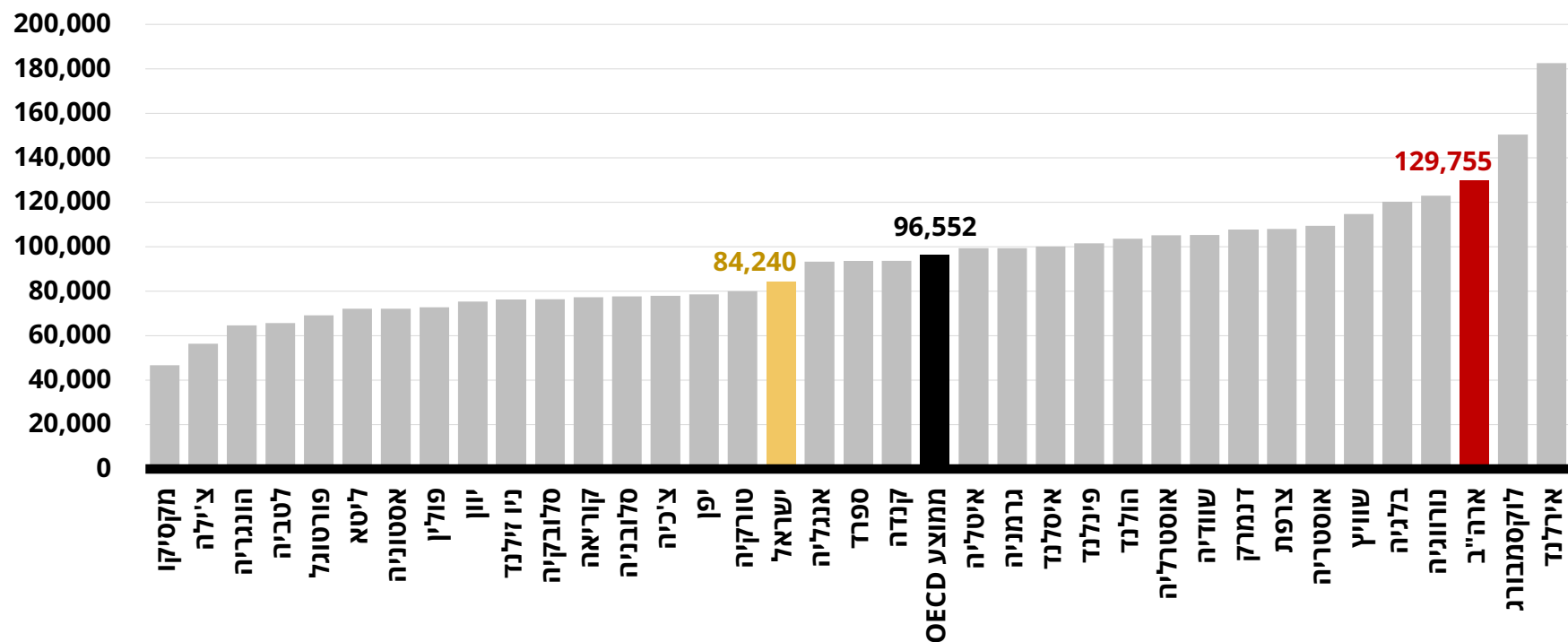
מדינות ה-OECD, לפי הכנסה פנויה, שנת 2017*

מדד ג'יני הוא מדד סטטיסטי הבודק את רמת השוויוניות בחלוקת ההכנסות במדינה. ערכי המדד נעים בסולם של 0 עד 1. ערך של 0 פירושו חלוקה שוויונית, כלומר לכל האזרחים הכנסה שווה – ערך של 1 פירושו שכל ההכנסות מרוכזות בידי אדם אחד.

מקור: OECD Social and Welfare Statistics: Income distribution
 * אי שוויון כלכלי, שנת 2017 או שנה עדכנית אחרונה (לכל הפחות 2014).

תוצר לעובד, בהשוואה למדינות ה-OECD, 2018

בעיות ואתגרים פריון עבודה

- התוצר לעובד בישראל נמוך בכ-13% בהשוואה לממוצע ה-OECD, ובכ-35% בהשוואה לארה"ב
- הפער בתוצר לשעת עבודה גדול יותר – כ-22% בהשוואה לממוצע ה-OECD, וב-41% בהשוואה לארה"ב

Data: [OECD stat](https://data.oecd.org/), USD, current prices and PPPs.

בעיות ואתגרים כלכליים- חברתיים

היבטים של צמיחה מכלילה וצמיחה בת קיימא

- **שיעור עוני גבוה** – למעלה מ-50% ממוצע OECD
- **אי שוויון גבוה** – מדד ג'יני בישראל גבוה ב-14% מהממוצע ב-OECD
- **פריון עבודה** [תוצר לשעת עבודה] **נמוך** – נמוך משמעותית מארה"ב וממוצע OECD

• שילוב "מוגבל" של האוכלוסיות המגוונות בכלכלה ובחברה

התעסוקה גורם מפתח לשילוב כלכלי וחברתי ולמוביליות חברתית – היא מושפעת מהמצב הכלכלי-חברתי של האוכלוסיות המגוונות, ומשליכה עליו

מי האוכלוסיות המגוונות?

אוכלוסיות מגוונות בשוק העבודה

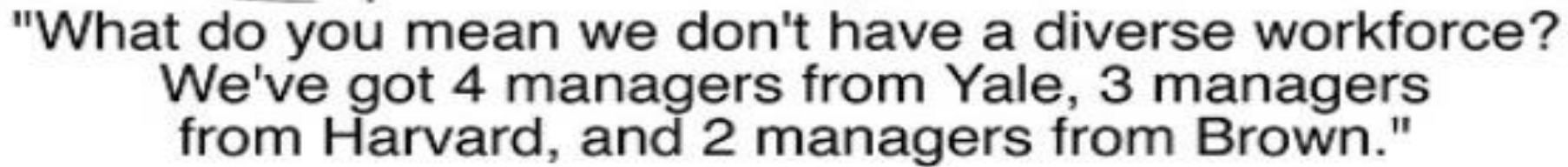
ממדי גיוון*

גיוון בשוק העבודה:

הענקת הזדמנויות תעסוקתיות,
 למועמדים בעלי תרבות, מוצא, מין וגיל
 שונים, כך שהמשאב האנושי בארגון
 ישקף טוב יותר את הגיוון האנושי, בכל
 הדרגים והמקצועות

* Implementing Diversity by Marilyn Loden. Mc-Graw Hill Publishing, Burr Ridge, IL (1996).

אין הגדרה חד משמעית, והיא משתנה על פני זמן

- ערבים
- חרדים
- אתיופים
- מבוגרים
- אנשים עם מוגבלות
- ועוד...

OECD: אתגר מרכזי של מדינת ישראל – שילוב הערבים והחרדים בכלכלה ובחברה

האוכלוסיות המגוונות בישראל

החברה
הישראלית מורכבת
מאוכלוסיות רבות
ושונות

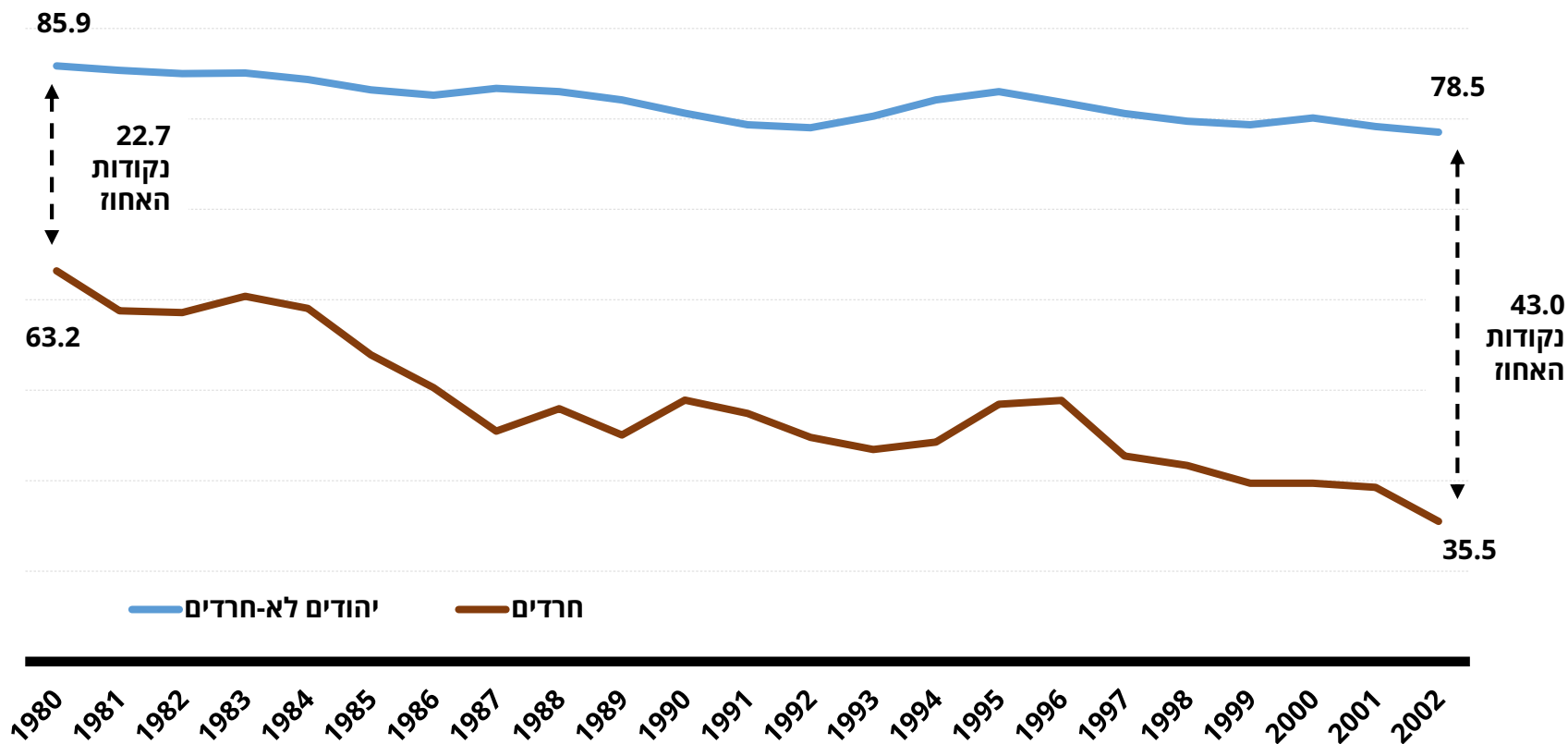
חרדים

מגמות מרכזיות בתעסוקת חרדים

שנות השמונים עד אמצע שנות האלפיים

תעסוקת גברים

שיעור תעסוקה של גברים, אחוזים

מקור: עיבודים לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לשנים 1980-2002, גילי 25-64.

תעסוקת גברים

מה גרם לירידת שיעור התעסוקה של גברים חרדים?

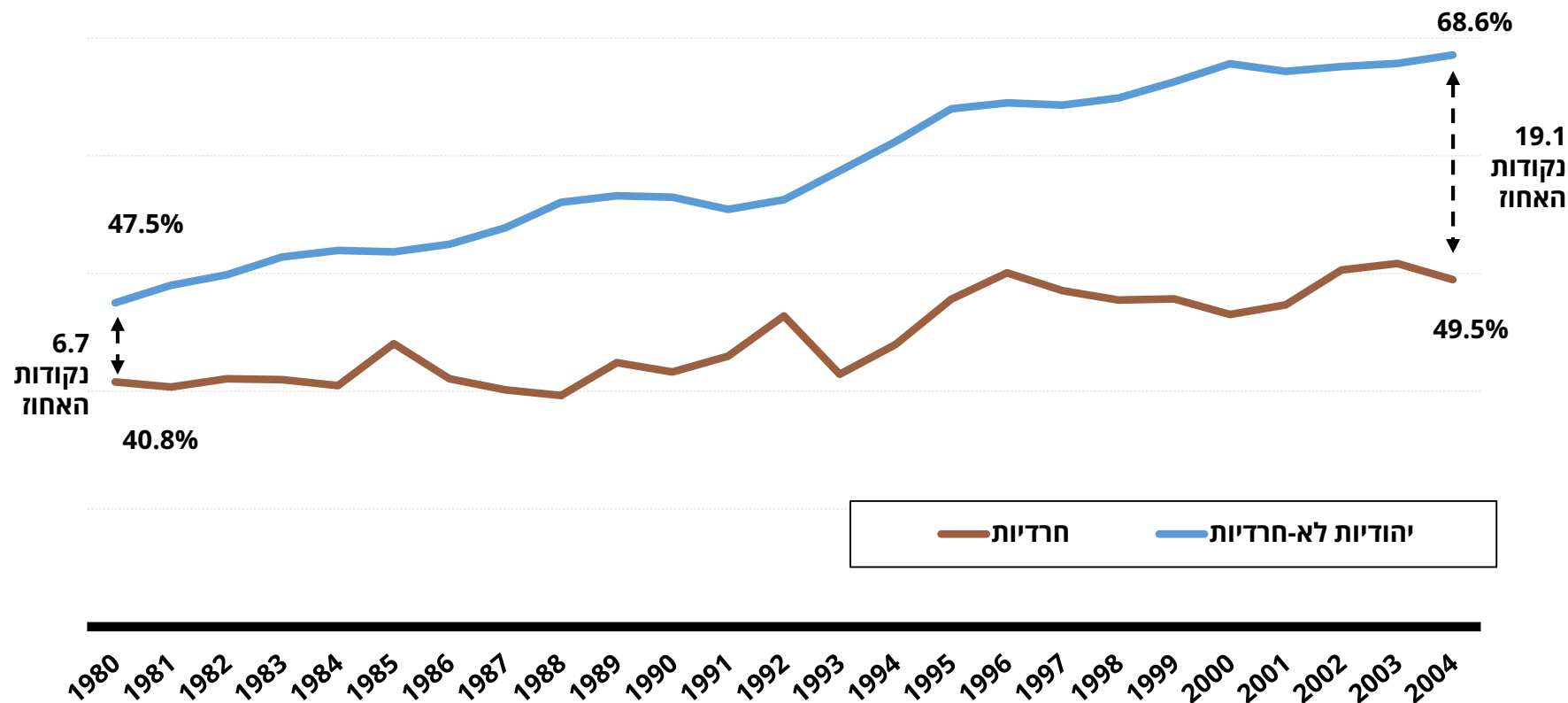
1. ביסוס "חברת הלומדים"

2. גיוס לצה"ל – ביטול המכסה של דחויי השירות הצבאי ("תורתו אומנותו") בהסכמים
הקואליציוניים בשנת 1977

3. תמיכות ממשלתיות – הגדלה של תשלומי ההעברה של המדינה

תעסוקת נשים

שיעור התעסוקה של נשים, אחוזים

מקור: עיבודים לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לשנים 1980-2004, גילי 25-64.

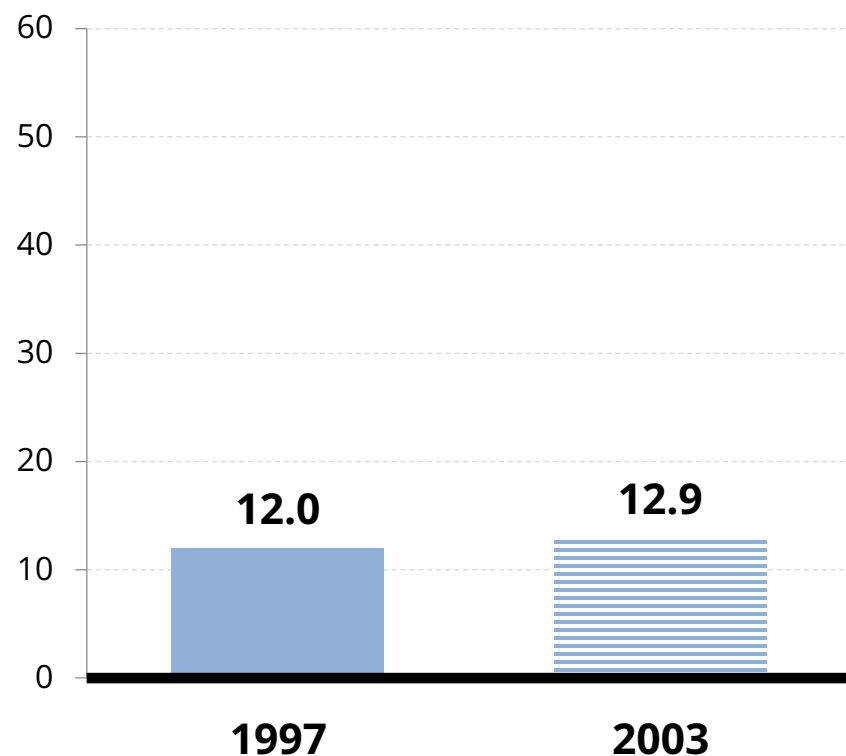
השלכות כלכליות

עוני

שיעור העוני של נפשות, אחוזים

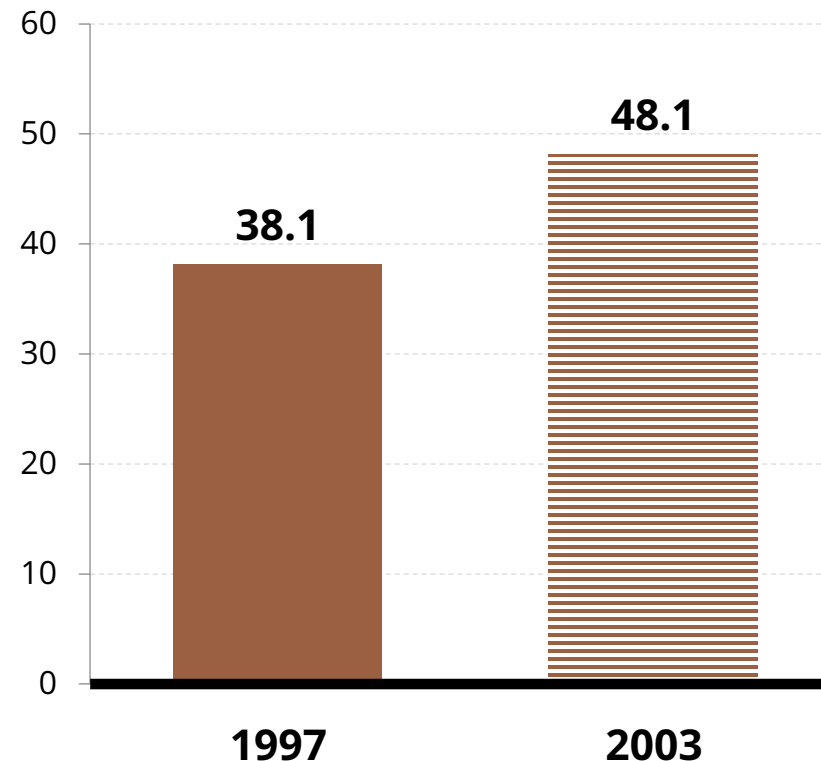
יהודים לא-חרדים

אחוזים

חרדים

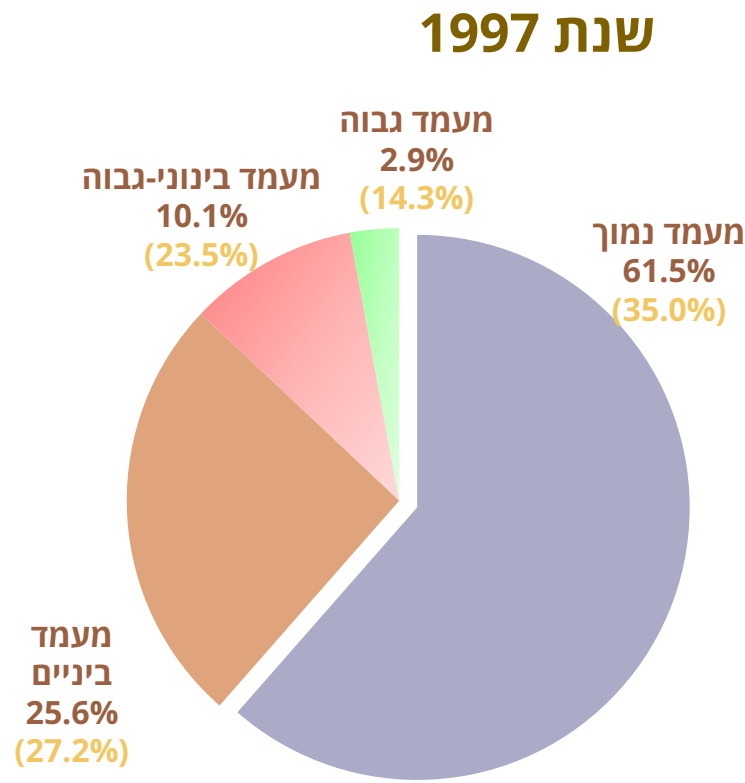
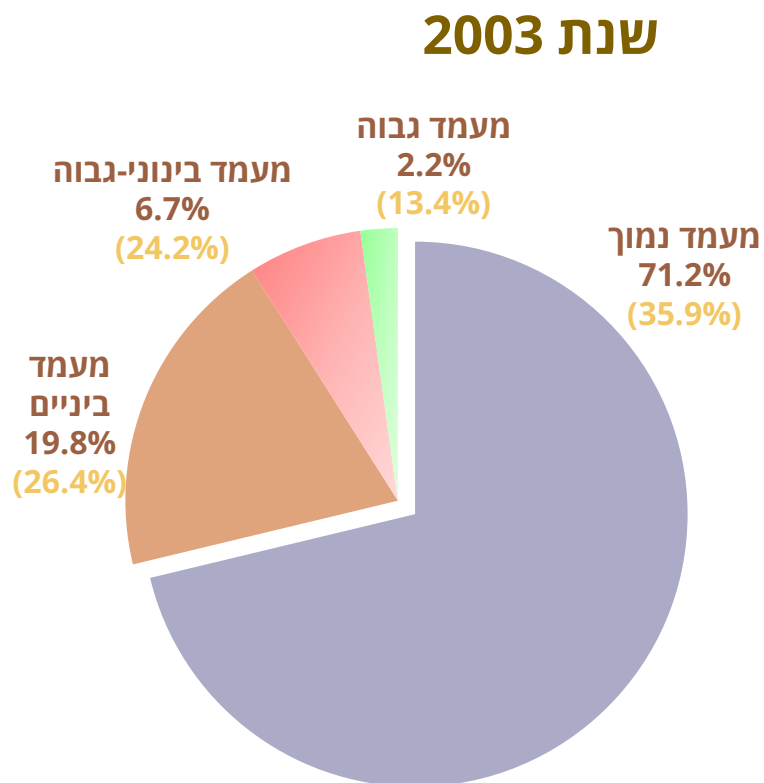
אחוזים

מקור: עיבודים לסקרי הכנסות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנים 1997 ו-2003.

התפלגות המעמדות הכלכליים, חרדים בהשוואה לכלל האוכלוסייה (אחוזים)

מעמדות כלכליים

מעמד ביניים: משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-75% מההכנסה החציונית (לנפש סטנדרטית), ונמוכה מ-125% מההכנסה זו.
מעמד בינוני-גבוה: משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-125% מההכנסה החציונית לנפש סטנדרטית ונמוך מ-200% מההכנסה זו.

מקור: עיבודים לסקרי הכנסות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנים 1997 ו-2003.

השלכות על כלל האוכלוסייה

- אי מיצוי פוטנציאל הצמיחה
- נטל כלכלי על כלל האוכלוסייה
- השלכות חברתיות

מגמות מרכזיות בתעסוקת חרדים

מהמחצית הראשונה של שנות האלפיים

מדיניות מתחילת שנות האלפיים

'מרווחה לתעסוקה'

- קיצוץ קצבאות
- צעדים אקטיביים לעידוד תעסוקה – לכלל האוכלוסייה וספציפית לחברה החרדית
- הצבת יעדי תעסוקה לנשים ולגברים - 63%

צבא

- הקלות על יציאה לעבודה של בני ישיבה
- מסלולים ייעודיים לגברים חרדים בצבא

השכלה גבוהה

- פתיחת המכללות האקדמיות

גורמי רקע

□ ירידה בהיקף התמיכות לתלמידי הישיבות המגיעות מחו"ל

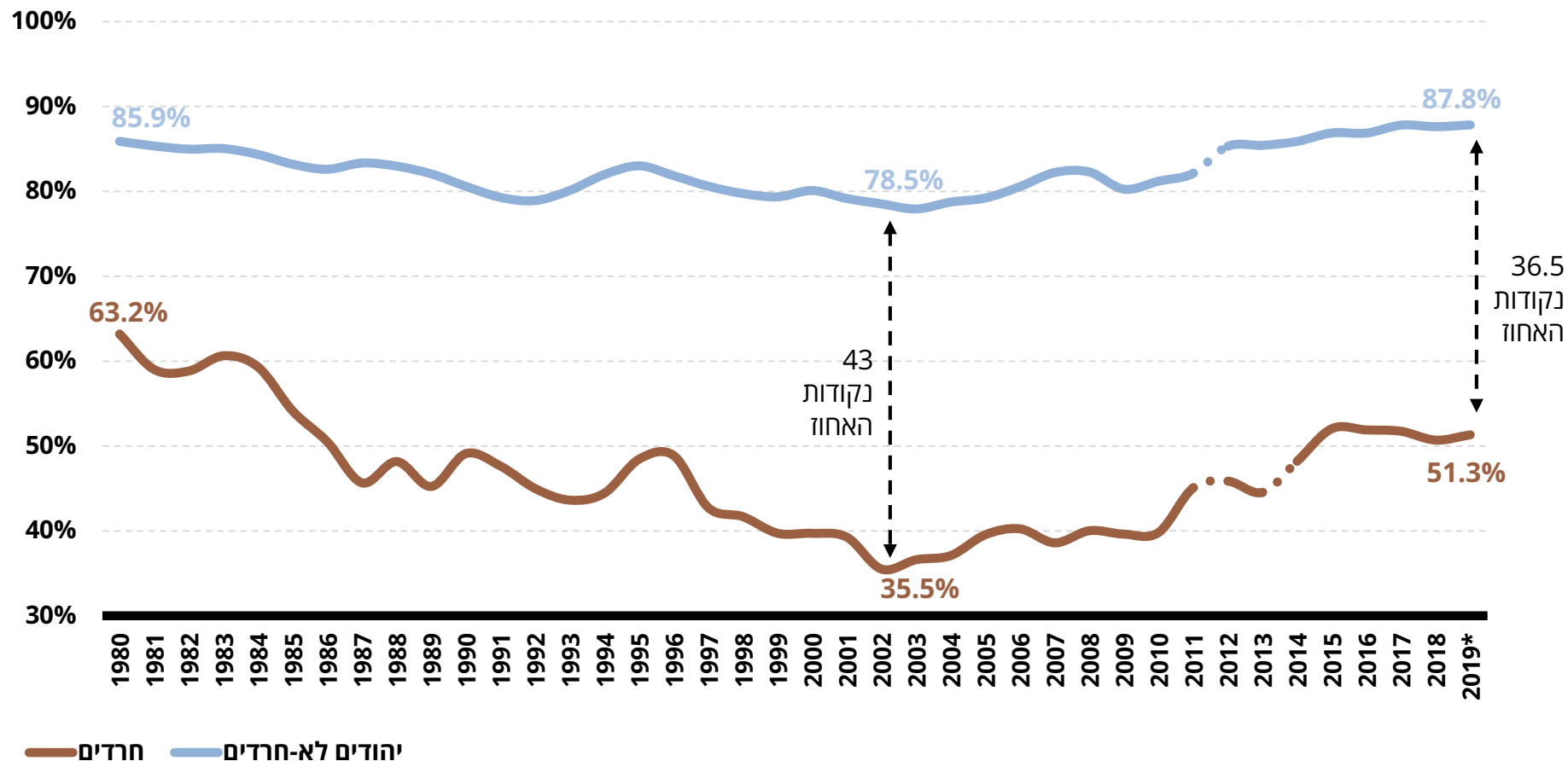
□ דור ההורים השני מתקשה לממן את הילדים

בהשוואה לדור ההורים הקודם:

- שקיבל השילומים מגרמניה
- שהיה משולב יותר בשוק העבודה – שיעור התעסוקה שח גברים היה גבוה יותר

תעסוקת גברים

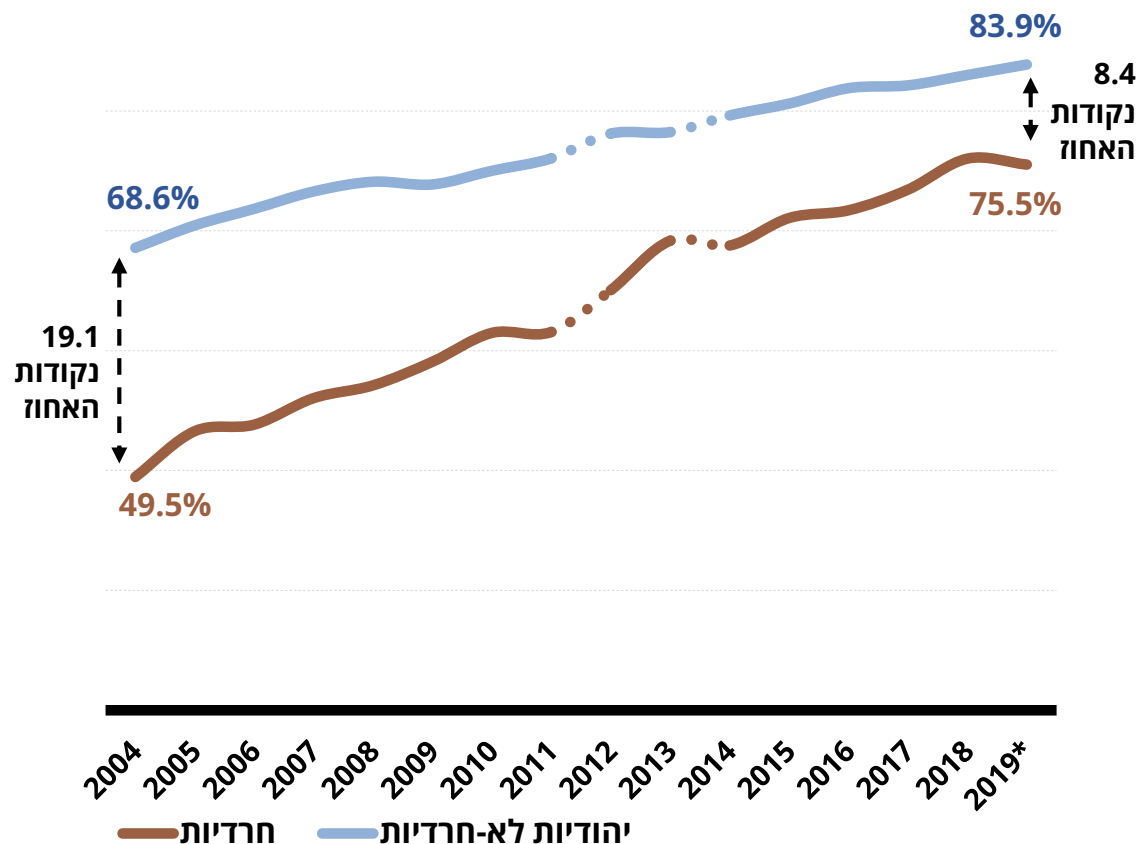
שיעור תעסוקת גברים, 1980-2019

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2019. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי" המכון החרדי למחקרי מדיניות.
נתונים: עיבודים לסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 1980-2019. חרדים – עד 2014 לפי הגדרת בית ספר אחרון, החל מ-2014 (כולל) לפי הגדרה עצמית.
 גיל עבודה עיקריים (25-64). קיים שבר בסדרה בשל שינוי במבנה הסקר ובשיטת הפקידה בשנת 2012. * שנת 2019 מחושבת לפי ממוצע שני הרבעים הראשונים של השנה.

מגמת התעסוקה

שיעור תעסוקת נשים, 2019-2004

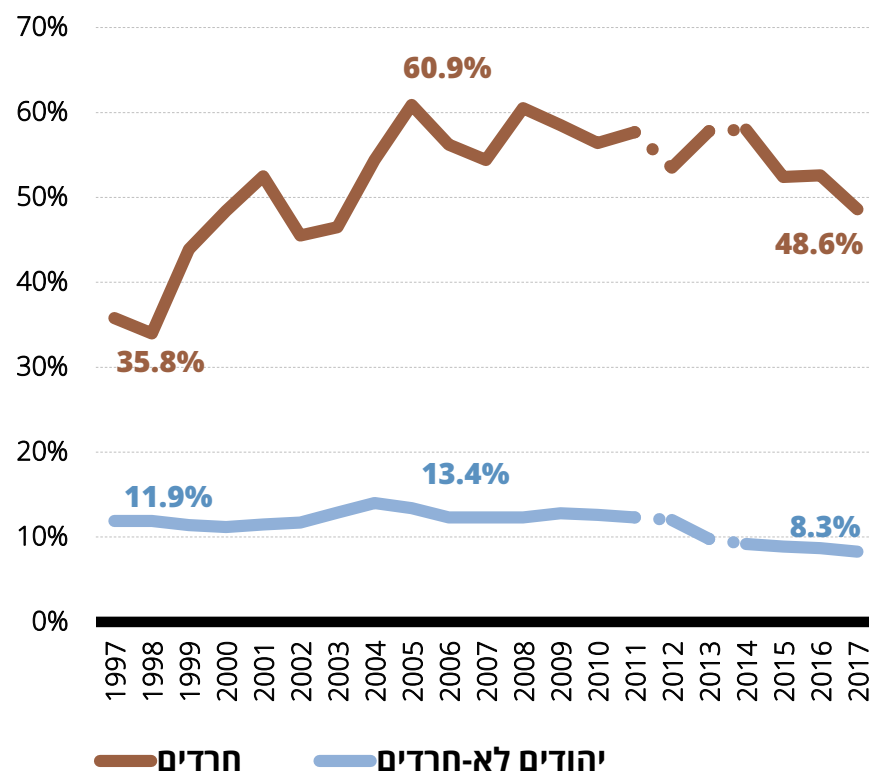
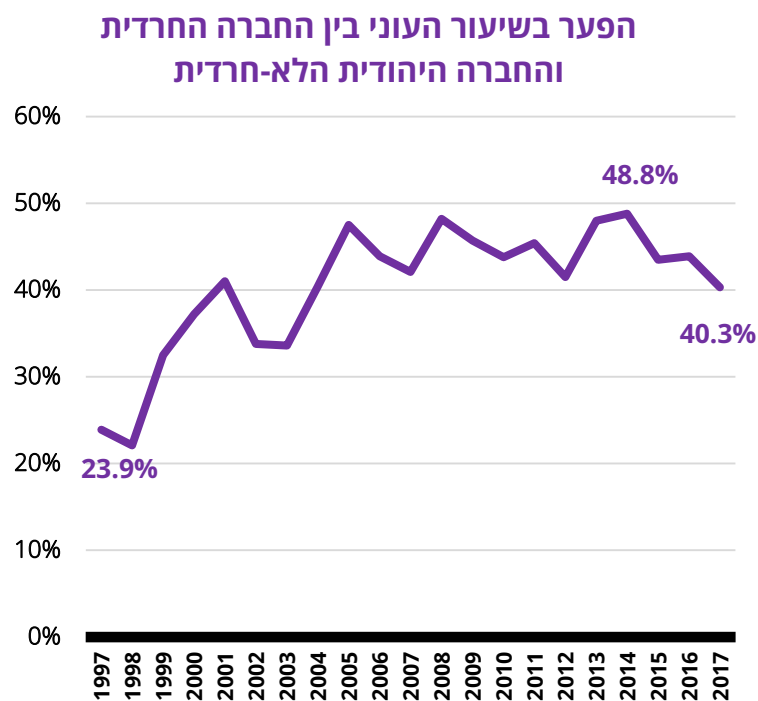

האצה בקצב הצטרפות נשים חרדיות לשוק העבודה

שיעור התעסוקה של נשים חרדיות גבוה בכ-10 נקודות האחוז מהממוצע ב-OECD (65.8%), ועבר את היעד שנקבע ל-2020 – 63%

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2017. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי" המכון החרדי למחקרי מדיניות.
 נתונים: עיבודים לסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2019-2004. חרדים – עד 2014 לפי הגדרת בית ספר אחרון, החל מ-2014 (כולל) לפי הגדרה עצמית.
 גיל עבודה עיקריים (25-64). קיים שבר בסדרה בשל שינוי במבנה הסקר ובשיטת הפקידה בשנת 2012. * שנת 2019 מחושבת לפי ממוצע שני הרבעים הראשונים של השנה.

תחולת העוני לפי קבוצות אוכלוסייה, אחוזים, שנים 1997-2017

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות החיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבודים לסקר הכנסות (עד 2011) וסקר הוצאות משק הבית (מ-2012) של הלמ"ס, 1997-2017. עד שנת 2014 זיהוי האוכלוסייה החרדית מבוסס על הגדרת בית הספר האחרון. החל משנה זו זיהוי אוכלוסיות מבוסס על הגדרה עצמית.

האם הגענו לנחלה ולמנוחה?

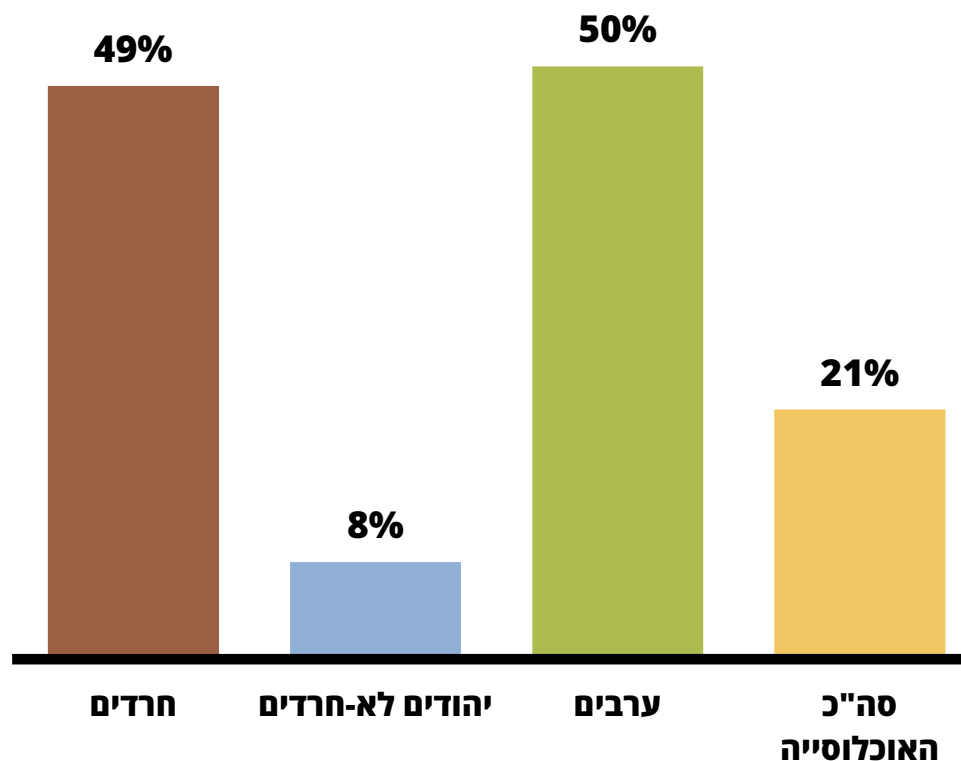
עוני

תחולת העוני של נפשות לפי ההגדרה הרשמית של הבטל"א

העוני בציבור החרדי הוא:

- עמוק (עוצמת עוני גבוהה)
- מתמשך

כ-66% מהחרדים משתייכים
למעמד הכלכלי הנמוך
בהשוואה לכ-23% בקרב
יהודים לא-חרדים

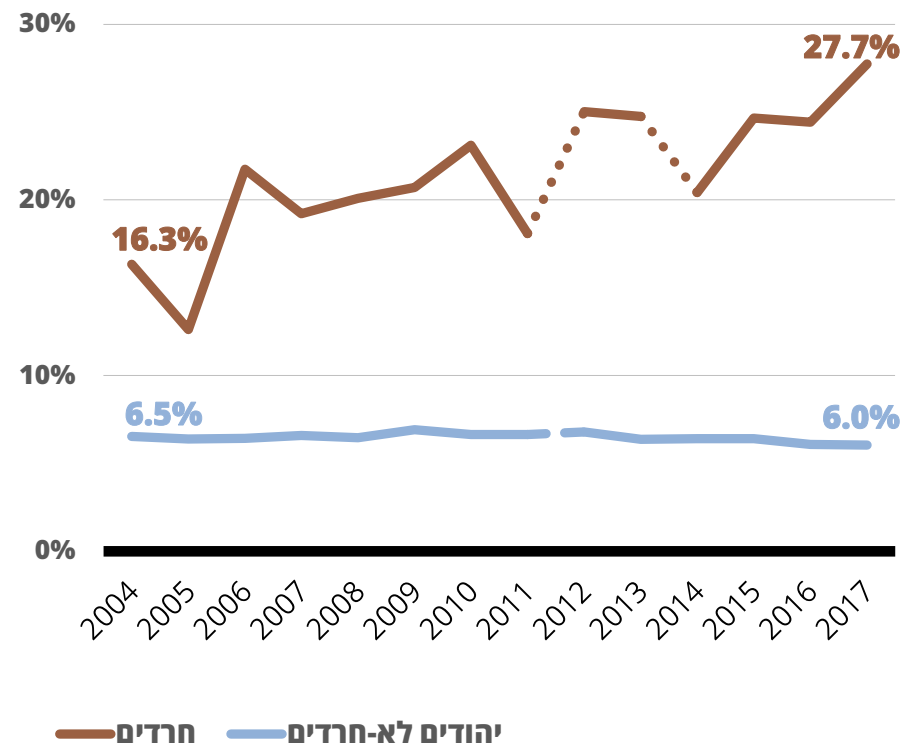

תמונה קודרת של
ממדי עוני בחברה
החרדית

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2017. "על תרבות ועוני בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני בחברה החרדית". (עדכון ל-2017). עיבוד לנתוני סקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס, 2017. (חרדים – לפי הגדרה עצמית).

גברים חרדים

שיעור הגברים המועסקים במשרה חלקית

שיעור גבוה אינו מעוניין לעבוד, שיעור התעסוקה:

- נמוך בהשוואה לגברים יהודים לא-חרדים
- נמוך בהשוואה לעבר – כ-63% ב-1980
- רחוק מהיעד הממשלתי ל-2020

נבלם הגידול של שיעורי התעסוקה

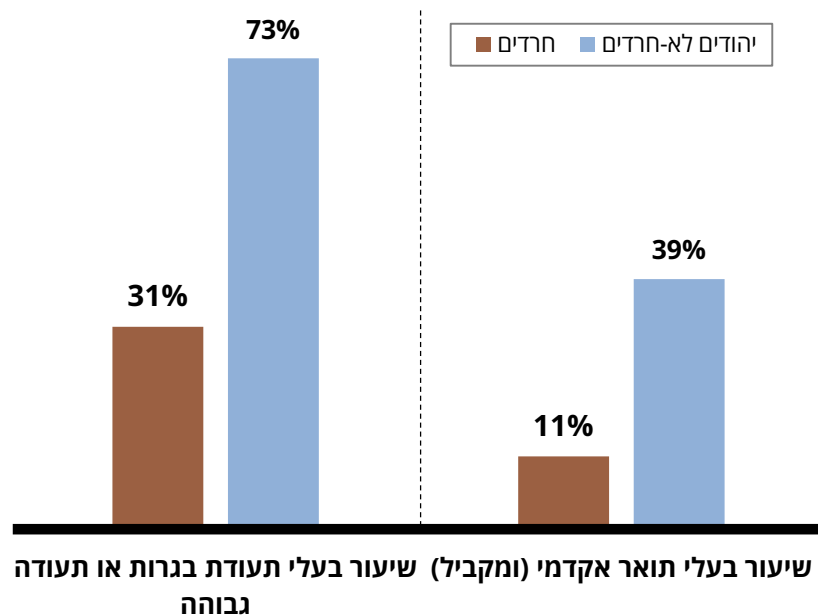
בממוצע גבר חרדי משתכר בסביבות 40% פחות מגבר יהודי לא-חרדי

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
 נתונים: עיבודים לנתוני סכ"א של הלמ"ס, 2004–2017 (חרדים – לפי הגדרה עצמית, לפני 2014 – לפי הגדרת בית הספר האחרון). גילי העבודה העיקריים.

השכלה גברים חרדים

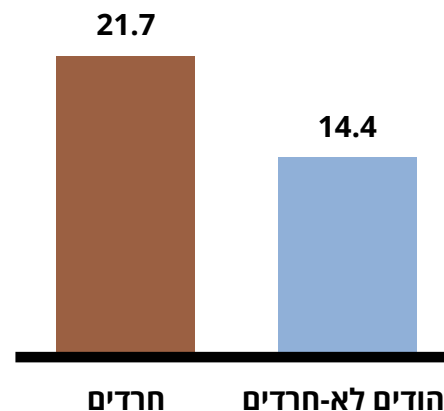
מאפייני השכלה – אתוס 'לימוד התורה'

תעודת בגרות ולימודים אקדמיים

- מתחנכים בישיבה/בכולל עד גיל מאוחר

מספר שנות לימוד

- הלימודים מתמקדים בלימודים תורניים
- לימודי ליבה מינימליים ולעיתים כלל לא

פערים בהון
האנושי הנדרש
לשוק העבודה

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבוד מעודכן לסקר כוח אדם 2017, הלמ"ס.

בנוסף לשיעור התעסוקה, גם איכות התעסוקה חשובה

- נשים חרדיות עובדות פחות שעות*
- שיעור המועסקות במשרה חלקית שלא מרצון גבוה*
- שיעור גבוה מדווחות על הפרה של זכויות בעבודה**
- השכר הממוצע נמוך בכ-29% בהשוואה לאישה לא-חרדית
- אין מספיק גיוון במקצועות התעסוקה – ריכוז גבוה בחינוך: כ-42% יותר מכפול מהשיעור בקרב יהודיות לא-חרדיות

שיעור המועסקות
בתעסוקה איכותית נמוך
בהשוואה לנשים יהודיות
לא-חרדיות

ההכשרה לשוק העבודה אינה מספקת לשילוב איכותי בשוק העבודה

***מקור:** ניצה (קלינר) קסיר, שלומית שהינו-קסלר ואסף צחור-שי, "בין בחירה לאין ברירה – מה משפיע על היקף שעות העבודה של נשים חרדיות", משפט חברה ותרבות א (המשפט והחרדים בישראל), בעריכת חיים זיכרמן ויורם מרגליות, 2019. (עדכון ל-2017).

****מקור:** ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, "על עובדים מאוגדים, חרדים ומה שביניהם", המכון החרדי למחקרי מדיניות, 2016; **נתונים לתרשים:** סכ"א 2017, למ"ס. גילי 25–64.

אתגרים

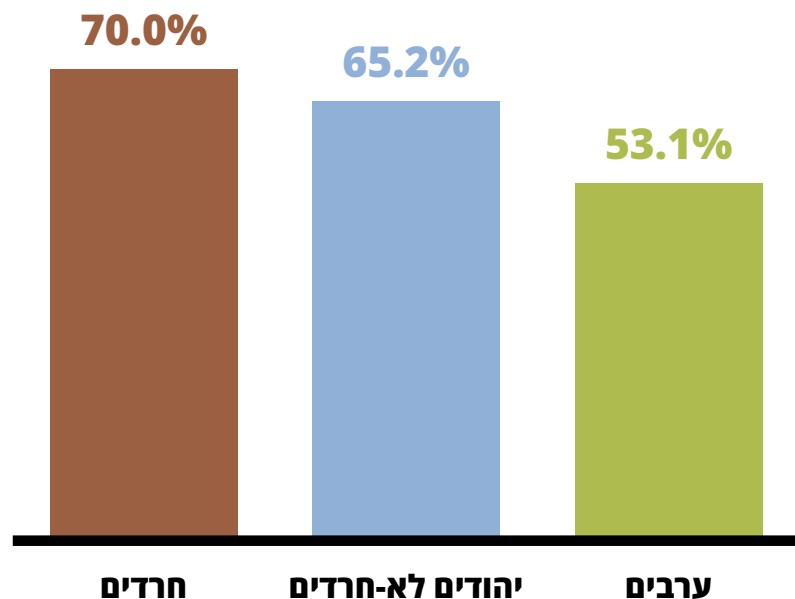
אתגרים

■ החלטות ממשלה והשלכותיהן

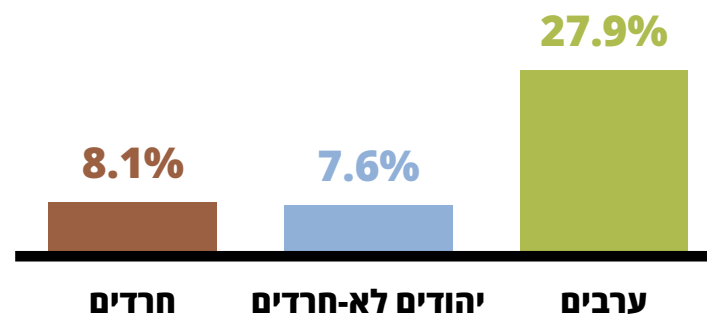
■ **שילוב בתעסוקה איכותית** – מעבר מדגש על כניסה לתעסוקה בלבד, לדגש גם על תעסוקה איכותית

■ **מדיניות המביאה בחשבון את המאפיינים התרבותיים הייחודיים** של החברה החרדית

שיעור האנשים המרוצים ממצבם הכלכלי

שיעור האנשים החשים עניים

אתגרים מוטיבציה לעבודה

לפי דוח העוני כמחצית
 מהחרדים עניים
 לחרדים תפיסה שונה של
 עושר ועוני ('פרדוקס
 העוני'), ולכן מוטיבציה
 נמוכה לשיפור המצב
 הכלכלי

עוני ואושר בחברה החרדית

- לימוד התורה הוא אתוס מכונן - "וְתִלְמֹד תוֹרָה כְּנֶגֶד כָּלֶם" (משנה פאה א א)
- מספר רב של ילדים - "כל המוסיף נפש אחת מישראל, כאילו בנה עולם" (משנה תורה, הלכות אישות, טו, טז).
- 'הסתפקות במועט' - "פֶּת בְּמַלַּח תֹּאכַל וּמִים בְּמִשְׁוֹרָה תִּשְׁתֶּה" (מסכת אבות, פרק ו', משנה ד')
- סיוע ועזרה הדדית, נורמות קהילתיות וציווי הלכתי - "עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל גְּמִילוּת חַסְדִּים" (מסכת אבות, פרק א', משנה ב')

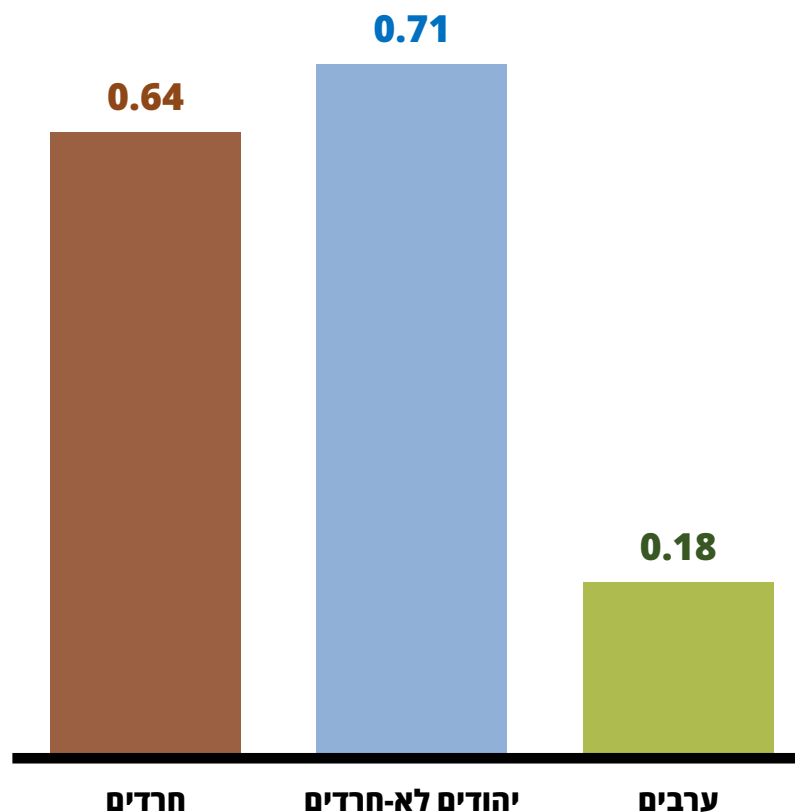
מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות. ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2017. "על תכונות עוני בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות. **נתונים:** עדכון מהסקר החברתי לשנת 2017 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בני 20 ומעלה.

איכות החיים

במספר תחומים, איכות החיים של החרדים במקום הראשון:

- בריאות
- רווחה אישית וחיי משפחה
- חיי קהילה וחברה

מדד איכות חיים (מדד קסיר-רומנוב)

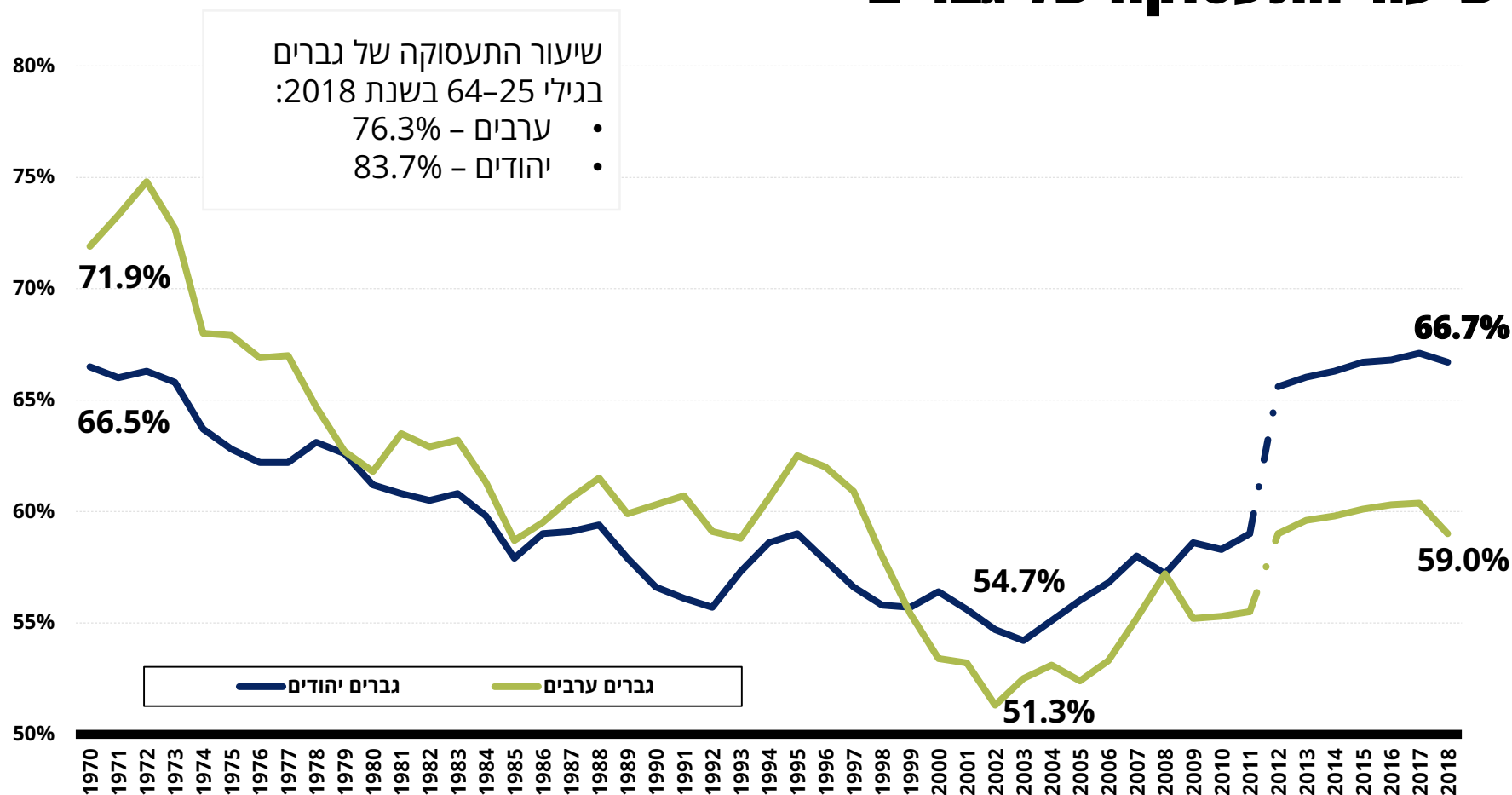
מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות. * 0 ערך מינימלי ו-1 ערך המקסימלי. (עשכון: ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב, אסף צחור-שי, שקד אדר, צחי בן-שמול ונעם מרשה, 2019). * סאלה בין 0 ל-1. 0 ערך מינימלי ו-1 ערך המקסימלי.

ערביי ישראל

עובדות מרכזיות

תעסוקה

שיעור התעסוקה של גברים*

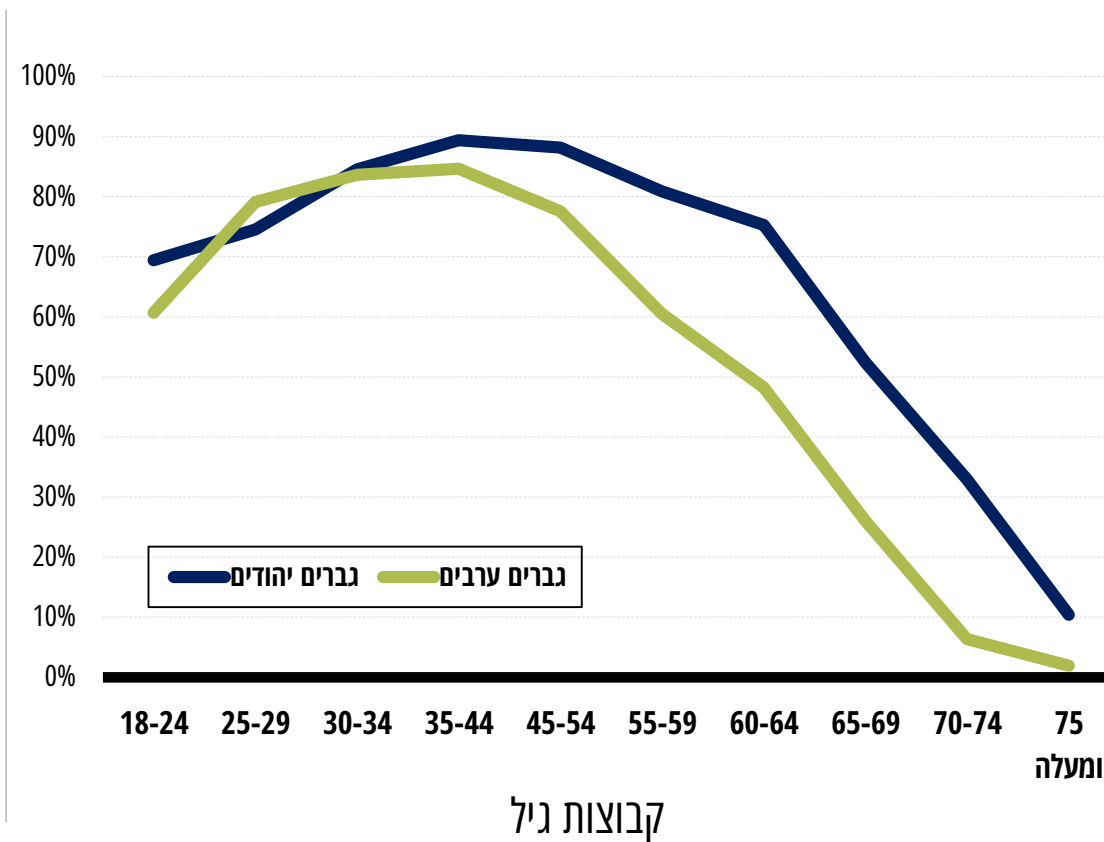

שיעור התעסוקה
של גברים ערבים
נמוך יחסית

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions".
 נתונים: עיבודים מעודכנים מסקרי כוח אדם של הלמ"ס, בני 15 ומעלה, שנים 1970-2018. *בסדרה יש שבר שכן שונו הגדרות התעסוקה בין שנת 2011 ל-2012, מתעסוקה אזרחית לתעסוקה הכוללת גם תעסוקה צבאית.

תעסוקה

שיעורי התעסוקה של גברים, לפי גיל, אחוזים

פרישה מוקדמת של ערביי ישראל
חריגה בהשוואה:

- ☐ למדינות מערביות
- ☐ למדינות מוסלמיות
- וערביות אחרות ובכלל זה ברשות הפלסטינית

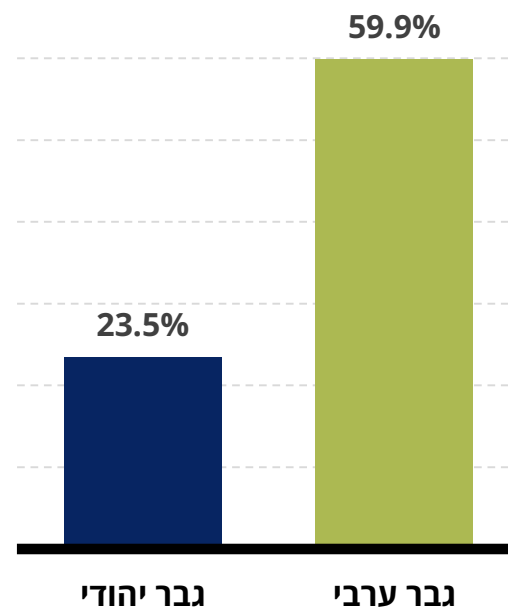
הגברים הערבים
פורשים מהעבודה
בגיל צעיר

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions".
 נתונים: עיבודים מסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבודים מעודכנים לשנת 2017.

תעסוקה

תעסוקת גברים, לפי משלח יד

תעסוקה במקצועות הצווארון הכחול

הגברים הערבים
 מרוכזים במקצועות
 הצווארון כחול,
 המתאפיינים במיומנות
 נמוכה וצורך בכושר פיזי

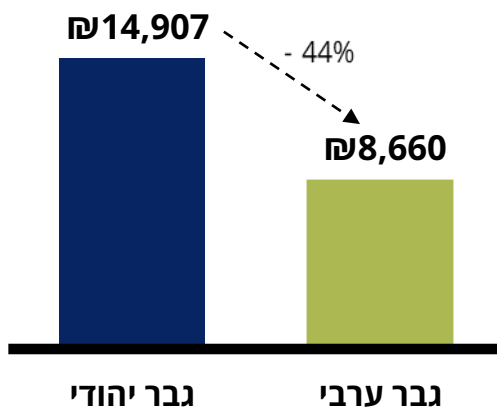
פרישה מוקדמת מהעבודה

מתאפשרת כתוצאה מ:

- תמיכות ממשלתיות
- מאפיין תרבותי - תמיכת הילדים בהוריהם מגיל צעיר

פריון עבודה ושכר נמוכים

הכנסה חודשית לשכיר

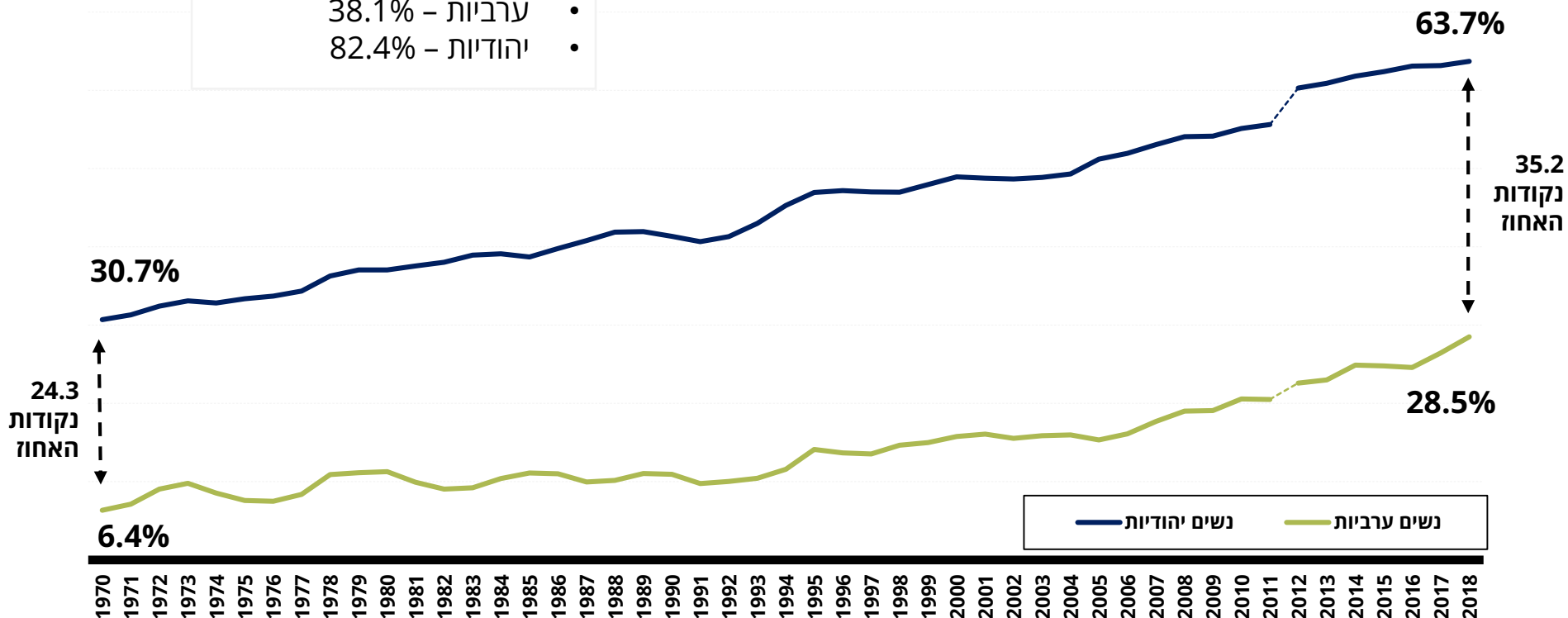
מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions"
 נתונים: עיבודים מסקר כ"א וסקר הוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבודים מעודכנים לשנת 2017. (לא כולל לא ידוע)

תעסוקה

שיעור התעסוקה של נשים*

שיעור התעסוקה של נשים
בגילי 25-64 בשנת 2018:

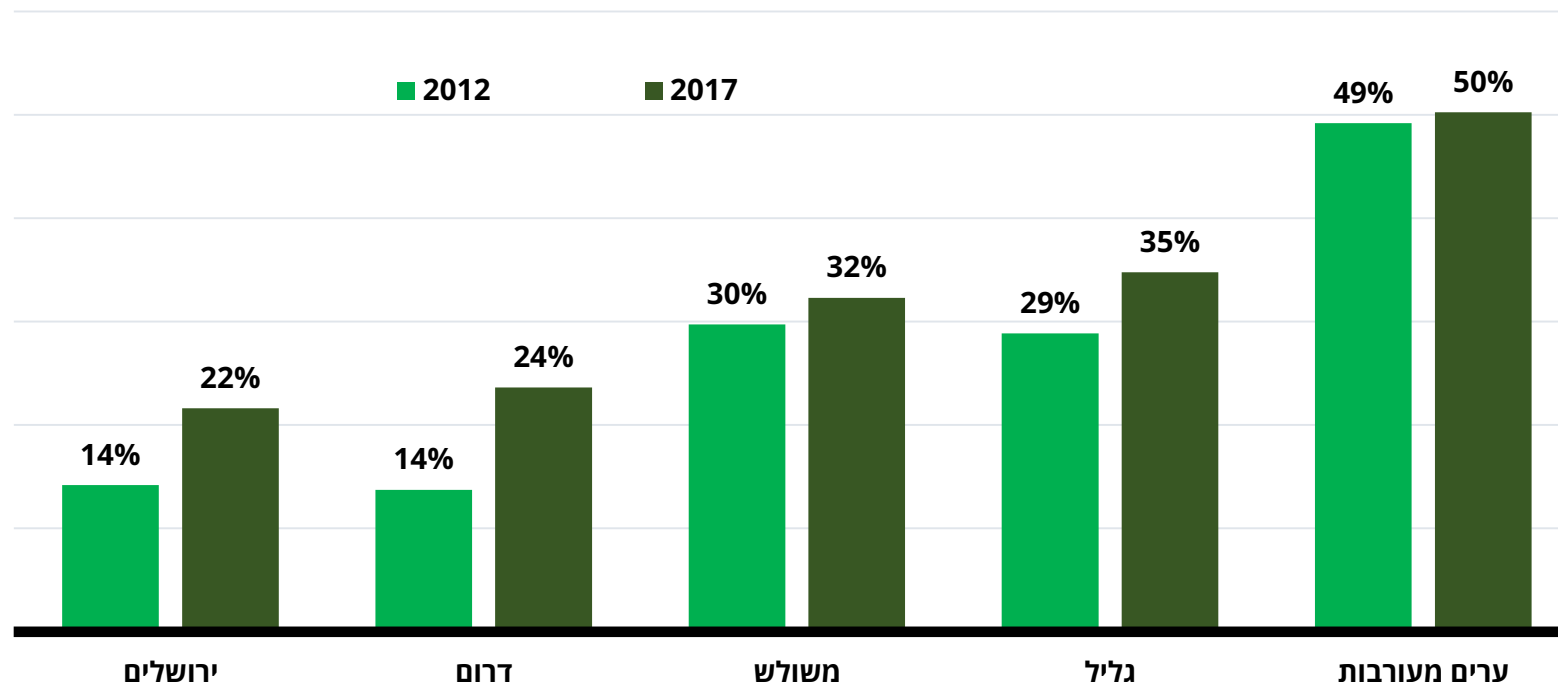
- ערביות – 38.1%
- יהודיות – 82.4%

מקור: Kasir (Kalinier) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions". * בסדרה יש שבר שכן שונו הגדרות התעסוקה בין שנת 2011 ל-2012, מתעסוקה אזרחית לתעסוקה הכוללת גם תעסוקה צבאית. נתונים: עיבודים מעודכנים מסקרי כוח אדם של הלמ"ס, בני 15 ומעלה, שנים 1970-2018.

תעסוקה נשים

שיעור התעסוקה של נשים ערביות, לפי אזור

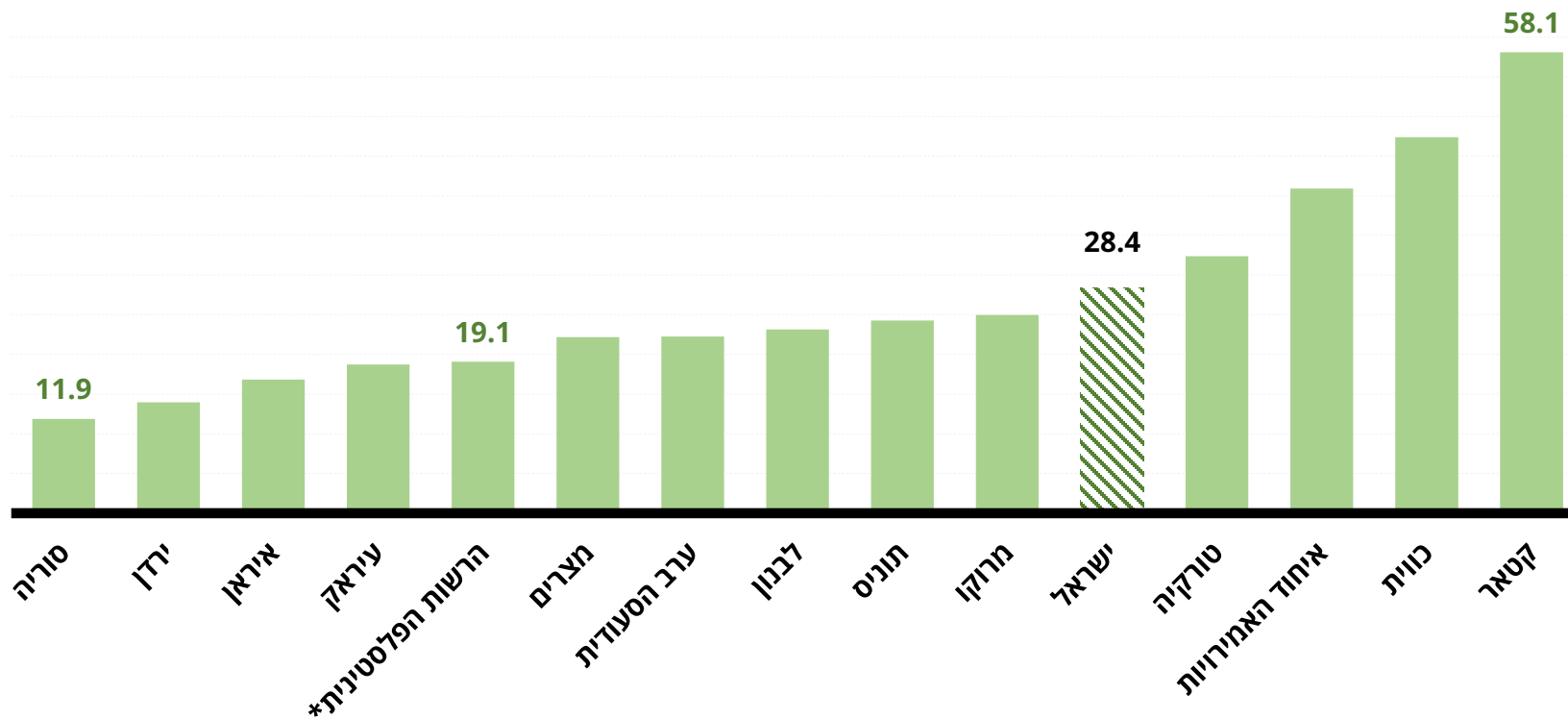

שיעורי התעסוקה של נשים ערביות נמוך בהשוואה לנשים יהודיות - בירושלים ובדרום בכ-40 נק' האחוז, במשולש ובגליל בכ-30 נק' האחוז, ובערים מעורבות בכ-12 נק' האחוז.

מקור: נסרין חדאד חאג'י-יחיא, ניצה (קלינר) קסיר ואיימן סייף, בקרוב, "תכנית אב לתעסוקת נשים ערביות", המכון הישראלי לדמוקרטיה. עיבודים לסכ"א 2017, למ"ס. גילי 18 ומעלה.

תרבות ותעסוקת נשים

שיעור ההשתתפות בכוח העבודה של נשים ערביות בישראל בהשוואה למדינות ערביות ומוסלמיות* (אחוזים)

שיעור התעסוקה של נשים ערביות בישראל אינו חריג בהשוואה למדינות ערביות ומוסלמיות אחרות

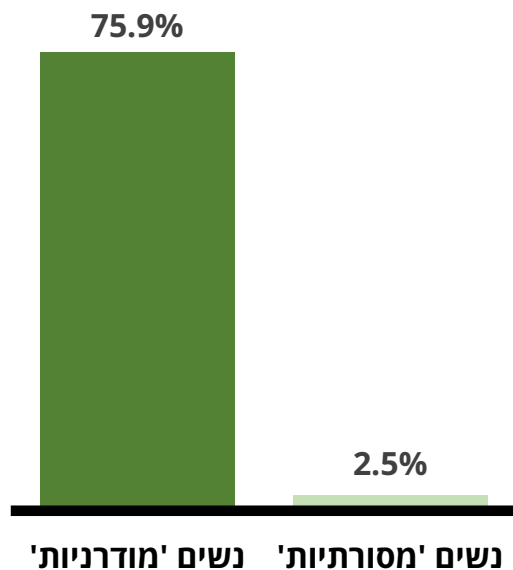
נתונים: אתר הבנק העולמי ו-PCBS: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הפלסטינית והשנתון הסטטיסטי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2018. (מתוך: קסיר (קלינר), 2018). * הנתונים מתייחסים לשנת 2015 וכוללות את אוכלוסיית יהודה ושומרון בלבד

תרבות ותעסוקת נשים ערביות

היבטים של מאפיינים תרבותיים- מסורתיים / שמרנות

- שליטה במיומנויות ובטכנולוגיות מודרניות
- עמדות לגבי התפקיד המעמדי של אישה
- שמרנות דתית

בכל אחד מההיבטים נמצא מתאם גבוה עם שיעור התעסוקה של נשים ערביות

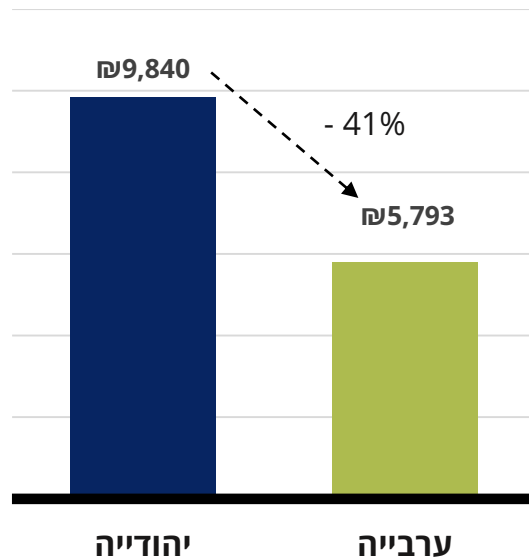

חלוקה לפי מספר שנ"ל, ידע באנגלית, בקיאות שימוש בתוכנות מחשב, רישיון נהיגה, עידוד ההורים ליציאה לעבודה ורמת דתיות.*

מקור: ישיב ערן, סאמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר, (מחקר בתהליך), "תרבות, דתיות ותעסוקה" (שם זמני). *ממצאים דומים התקבלו גם בהגדרות אחרות של מודרניות, ובכלל זה ללא התייחסות לרמת דתיות, ובמחקר קודם: ישיב ערן וניצה (קלינר) קסיר, 2010, "דפוסי ההשתתפות של ערביי ישראל בשוק העבודה", סקר בנק ישראל 84, עמ' 39-86

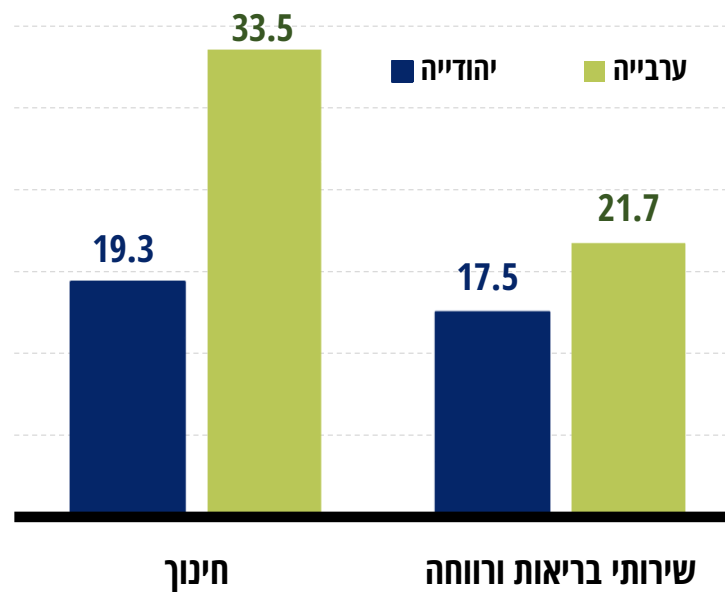
מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיעארי וגלי ליס-גינסבורג (2019), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, ידע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.

הכנסה חודשית של שכירה, ש"ח

הפער בשכר משקף פער בשכר לשעת עבודה (פער של כ-30%) ופער בשעות העבודה

תעסוקת נשים, לפי ענף (אחוזים)

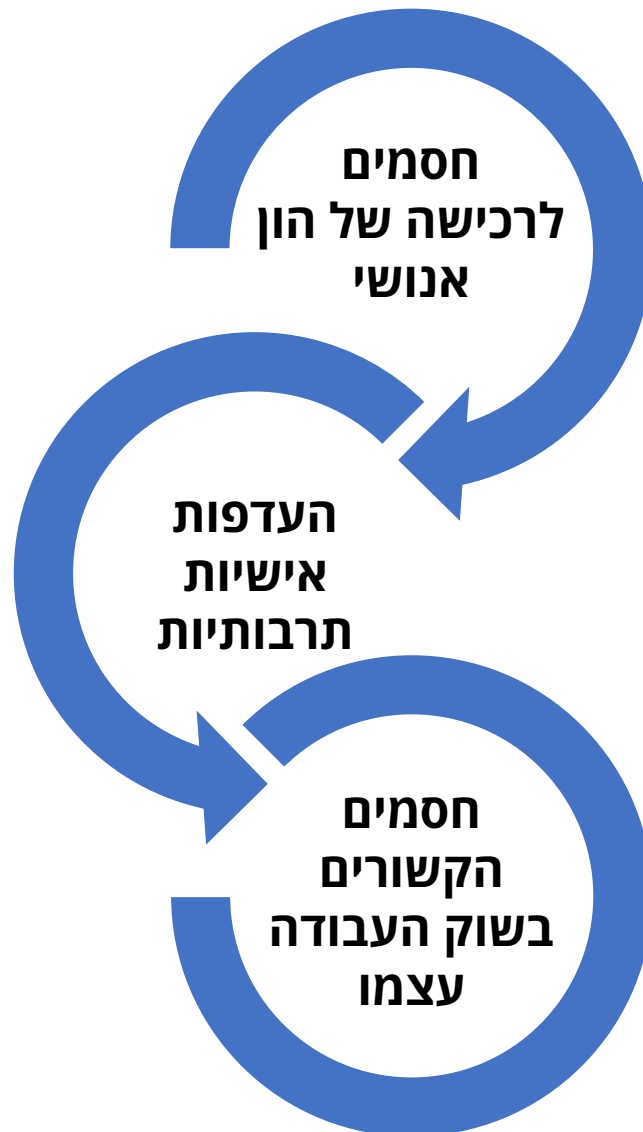
העובדות הערביות מרוכזות בענפי השירותים הציבוריים – החינוך והבריאות

ענפים כלכליים ושכר נשים

מקור: Nitsa (Kaliner) Kasir and Eran Yashiv (2014), ["The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions"](#)
 עיבודים לנתוני סכ"א, למ"ס. גילי 15 ומעלה, ולנתוני סקר הוצאות המשפחה. עיבודים מעודכנים לשנת 2017.

חסמים לתעסוקה

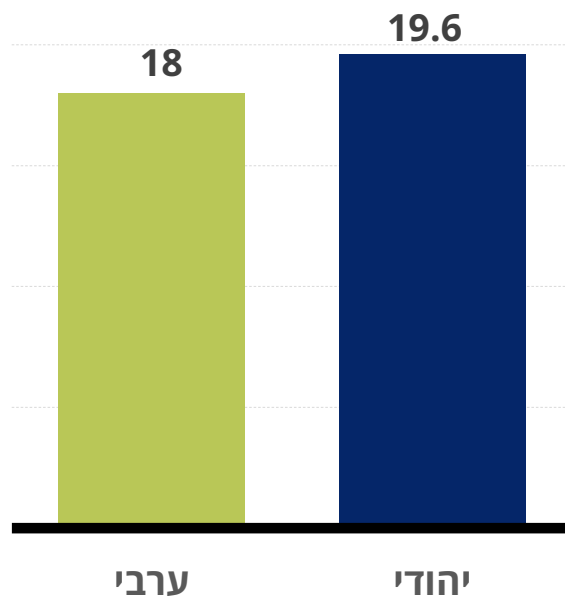
גורמים המסבירים פערי
תעסוקה בין אוכלוסיות

חסמים ברכישת הון אנושי בחברה הערבית

• רמת מערכת החינוך בחברה הערבית

עלות תלמיד בשלב הטרומ אקדמי,
 לפי אוכלוסייה, תשע"ז, אלפי ש"ח

• פערי תקצוב במערכת החינוך בשלב הטרומ-אקדמי

- התקציב לתלמיד ערבי בשנת תשע"ז נמוך ברמה המצרפית ב- 8.2 אחוזים מהתקציב לתלמיד יהודי
- כאשר בוחנים את גודל הפער לפי שלב חינוך ומדד טיפוח, עולה כי הפער גדול יותר

• בחירה אישית-משפחתית-תרבותית

הון אנושי

תוצאות – החברה הערבית בהשוואה לחברה היהודית

בשלב הטרום אקדמי:

- שיעורי הנשירה מבתי הספר גבוהים
- רמת הציונים נמוכה (מבחני המיצ"ב, ומבחנים בינלאומיים: PIRLS, PISA ו-TIMSS)
- שיעור הזכאים לתעודת בגרות נמוך (והציונים באנגלית ובפרט במתמטיקה נמוכים)
- הישגים במבחן הפסיכומטרי נמוכים – בחשיבה כמותית, בחשיבה מילולית ובאנגלית

בהשכלה הגבוהה:

- שיעור הסטודנטים בהשכלה הגבוהה נמוך (ופוחת ככל שעולים בתארים)
- שיעור גבוה לומד במכללות
- ריכוז גבוה במקצועות בעלי פוטנציאל הכנסה נמוך
- שיעורי נשירה גבוהים
- משך הלימודים ארוך

התוצאות בחברה הערבית
נחותות בהשוואה לחברה
היהודית, למרות
השיפור שנרשם על פני
השנים בפרט בקרב נשים

מקור: ישיב ערן, וניצה (קלינר) קסיר (2019). "כלכלת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאלק.

חסמים בחברה הערבית בשוק העבודה עצמו

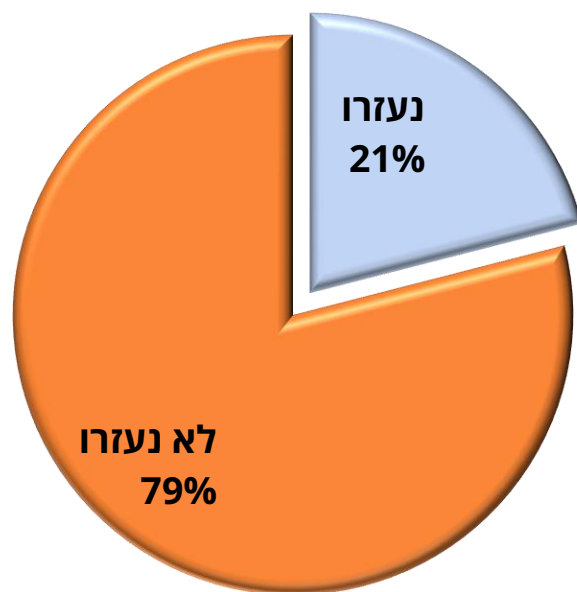
- ☐ **אפליה** בשכר ובתעסוקה (לצד, העדפה בשירות הציבורי)
- ☐ חולשה של **רשויות מקומיות ערביות** – מקשה על ייזום, תכנון ופיתוח
- ☐ **חסמי יציאה לשוק העבודה** – כמחסור במסגרות לילדים
- ☐ **רמות תחבורה ותשתיות ציבוריות** נמוכות
- ☐ **מחסור באזורי תעסוקה (ותעשייה) נגישים**
- ☐ **נטוורקינג (קישוריות) נמוכה**

המקור: ישיב ערן וניצה (קלינר) קסיר, 2012, "נשים ערביות בשוק העבודה בישראל: מאפיינים וצעדי מדיניות", הרבעון לכלכלה 2011, 1-2, מרץ-יוני, עמ' 120-160.
* מקור: מצגת של עמותת נובה, 2016, מבוסס על סקר של העמותה.

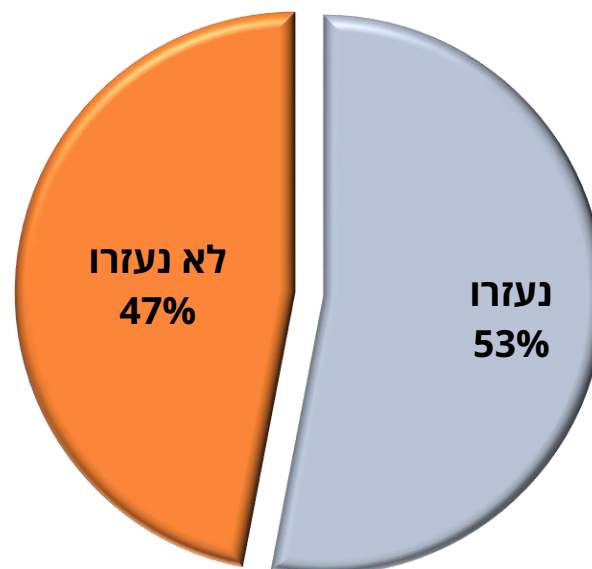
נטוורקינג

שיעור האנשים שנעזרו באחרים העברת קורות החיים למקום העבודה הנוכחי שלהם*

ערבים

יהודים

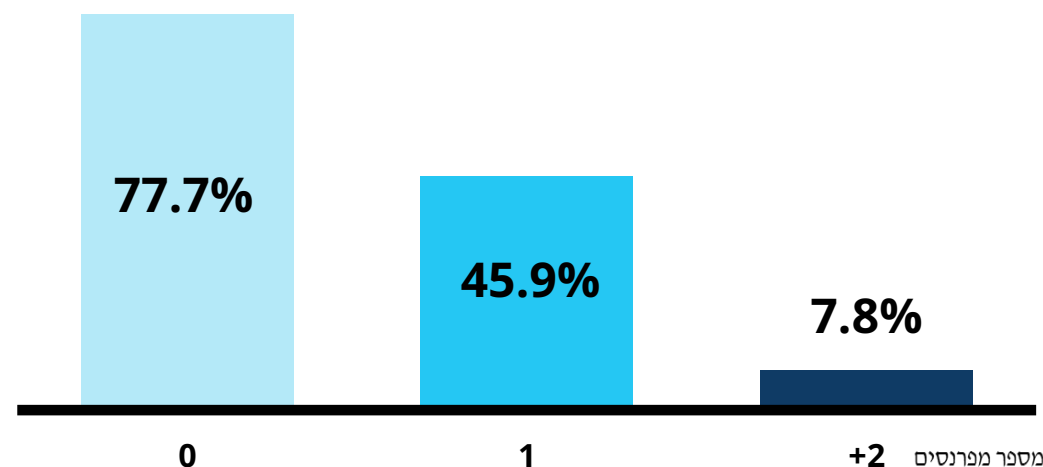
* מקור: מצגת של עמותת נובה, 2016, מבוסס על סקר של העמותה.

**המשמעויות של השילוב החלקי של
ערביי ישראל**

בין תעסוקה ועוני

שיעור העניים, לפי מספר המפרנסים*

- העוני עמוק יותר בקרב עניים שאינם עובדים
- מצבם הכלכלי של עניים עובדים משתפר על פני זמן

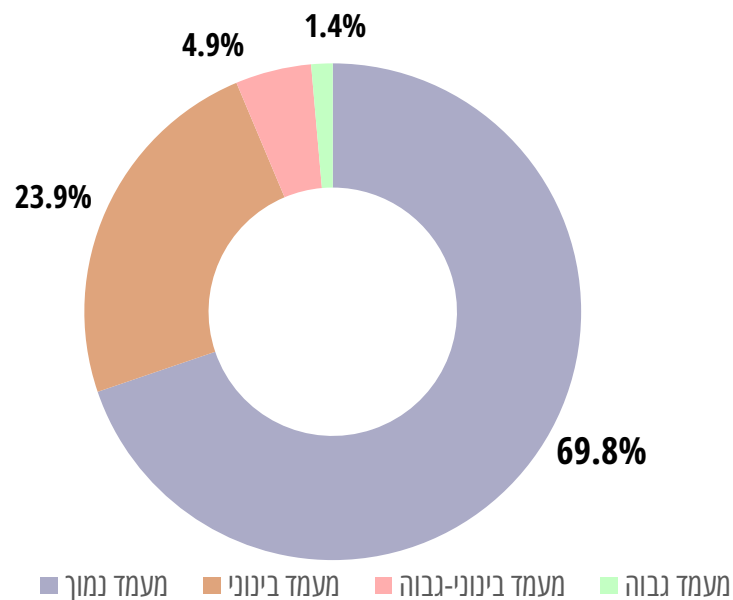

תעסוקה ואיכות התעסוקה הם גורמים מרכזיים המשפיעים על העוני והמצב הכלכלי

ההסתברות להימצא מתחת לקו העוני יורדת ככל שמספר המפרנסים גדל
(פלוג קרנית וניצה קסיר-קלינר**)

מקור: עיבודים לסקר הוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2017. מבוסס על דוח המוסד לביטוח לאומי, 2017.
*משקי בית בהם המפרנס העיקרי בגיל העבודה העיקרי (25-64) ****מתוך:** פלוג קרנית וניצה (קלינר) קסיר, "[על עוני עבודה ומה שביניהם](#)", רבעון לכלכלה.

התפלגות המעמדות הכלכליים בחברה הערבית, נפשות

(בסוגריים מצוין שיעור אותו מעמד בקרב היהודים)

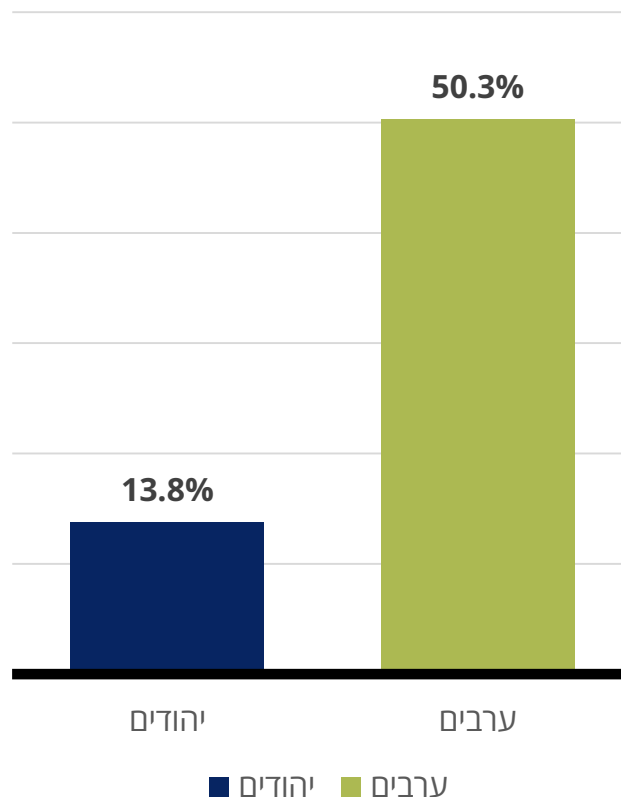
מעמד נמוך: משקי הבית שהכנסתם נמוכה מ-75% מההכנסה החציונית (לנפש סטנדרטית)

מעמד בינוני: משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-75% מההכנסה החציונית ונמוכה מ-125% (לנפש סטנדרטית)

מעמד בינוני-גבוה: משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-125% מההכנסה החציונית ונמוכה מ-200% (לנפש סטנדרטית)

מעמד גבוה: משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-200% מההכנסה החציונית (לנפש סטנדרטית)

שיעור העוני, נפשות

עוני ומעמד כלכלי

מקור: עיבודים מסקרי הכנסות והוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה חרדים- עד 2014 לפי הגדרת בית ספר אחרון, החל מ-2014 (כולל) לפי הגדרה עצמית.

מדיניות ממשלתית רציונל

■ הילדים נאלצים לסייע לפרנסת המשפחה

ויתור על רכישת השכלה היכולה לסייע להם בעתיד ←
עוני בין-דורי ←

■ פערים כלכליים ניכרים בין יהודים וערבים

■ ניכור מהמדינה וממוסדותיה

■ פגיעה משמעותית בתוצר

הגברת שילובם של ערביי ישראל בשוק העבודה מדיניות - רציונל, עקרונות ומדיניות עבר

מדיניות ממשלתית רציונל

בעיות

- מבניות ברמה מקרו-כלכלית
- הצטברות של בעיות משמעותיות במשך עשורים

כיוונים

- נדרשת רפורמה נרחבת
- מהלך פיסקלי משמעותי ולא שינויי תקציב נקודתיים

עקרונות

- טיפול הן בצד הביקוש לעובדים והן בצד היצע העובדים
- העצמת החברה הערבית לצד פעולות ליצירת חברה משותפת

התשואה מצעדי המדיניות

- שיפור המצב הכלכלי של החברה הערבית
- צמצום הפערים הכלכליים בין יהודים וערבים, וצמצום הניכור מהמדינה וממוסדותיה
- צמיחה כלכלית - **שיעור תשואה פנימי של 7%-11% לשנה***
- הגדלת תקבולי המיסים, צמצום היקף תשלומי ההעברה
- הגדלת החוסן הלאומי

מדיניות שננקטה

פעילות אקטיבית כולל הקצאת משאבים

□ מאז שנת 2000 השתנתה התפיסה וגברה ההכרה בצורך בסיוע לחברה הערבית

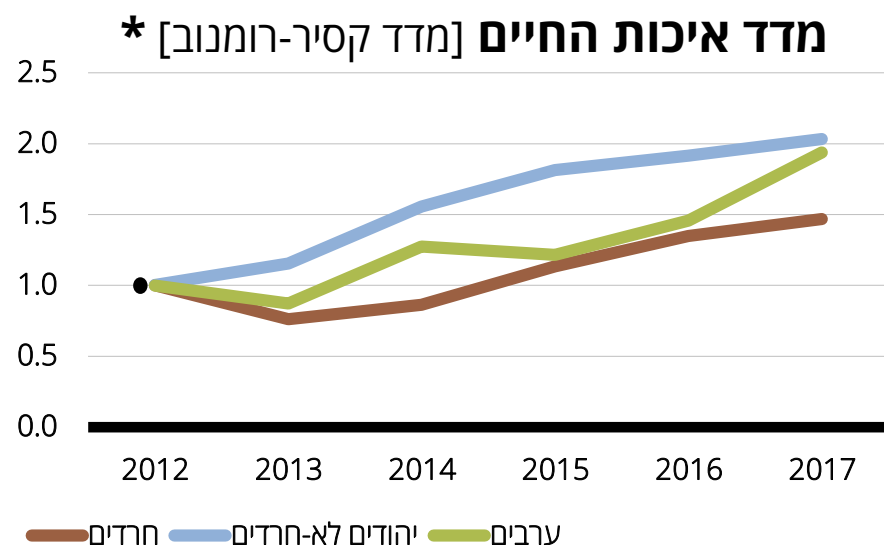
□ בעשור האחרון (בעיקר), מתבטא גם במדיניות בפועל:

- הוקמה הרשות לפיתוח כלכלי חברתי של המגזר הערבי, הדרוזי והצ'רקסי
- הוקצו תקציבים רבים
- הופעלו תכניות לפיתוח כלכלי חברתי של החברה הערבית (בתשתיות, בתחבורה, בחינוך, בתעסוקה ועוד)
- נקבעו יעדי תעסוקה

□ פעילות של גופים אזרחיים ופילנתרופיה

תוצאות

- ☐ שיפור משמעותי ברמת הפיתוח הכלכלי בחברה הערבית
- ☐ עלייה בשיעור המשכילים ובפרט בקרב הנשים
- ☐ העמקת שילובה של החברה הערבית בשוק העבודה

☐ שיפור באיכות החיים

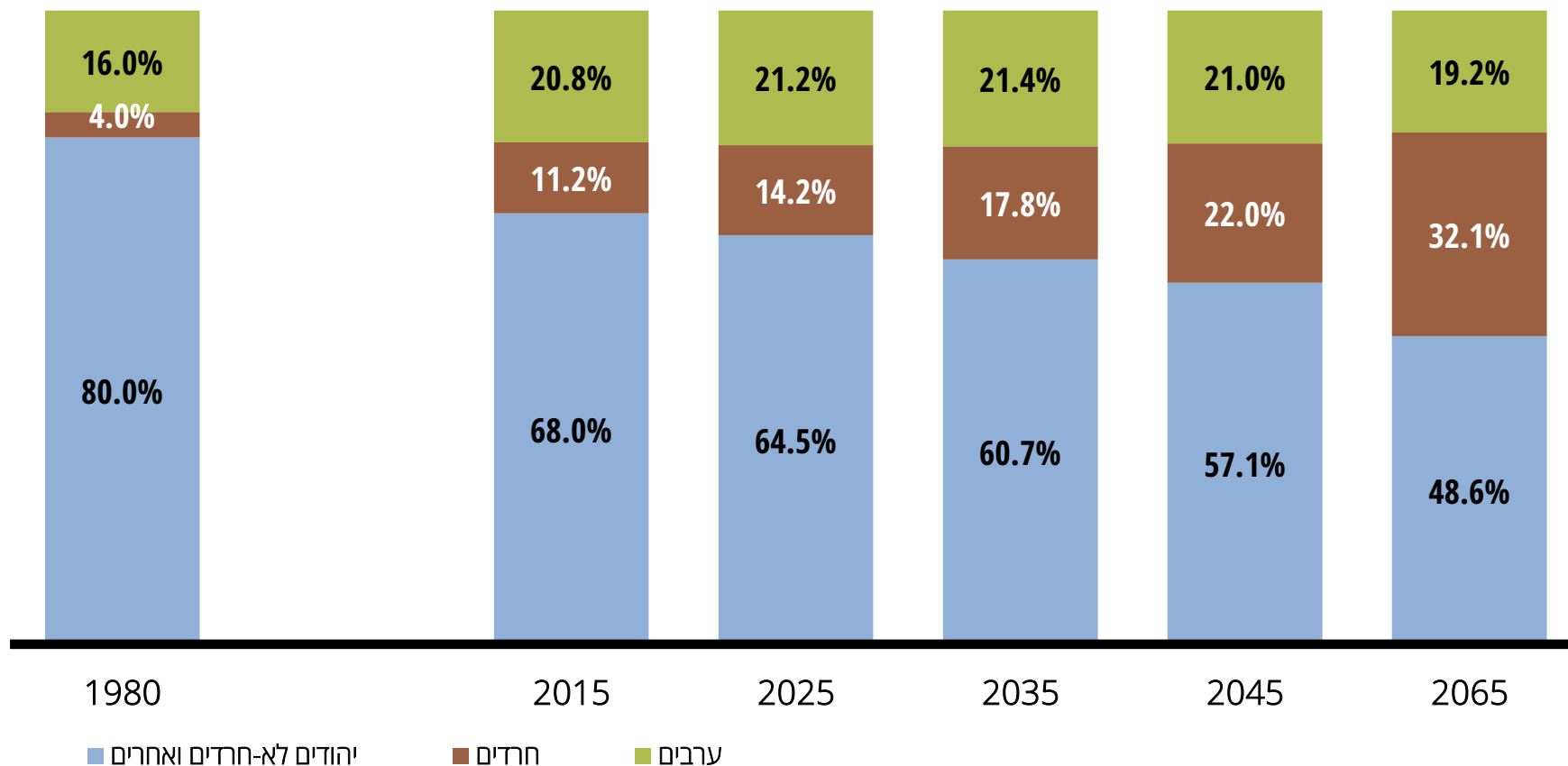
אך, עדיין קיימים פערים בין האוכלוסיות...

* מקור: ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב, אסף צחור-שי, שקד ארג, צחי בן-שימול ונעם מרשה (בקרוב).

הדמוגרפיה והשלכותיה

אוכלוסיית ישראל

תחזית דמוגרפית, התפלגות האוכלוסייה

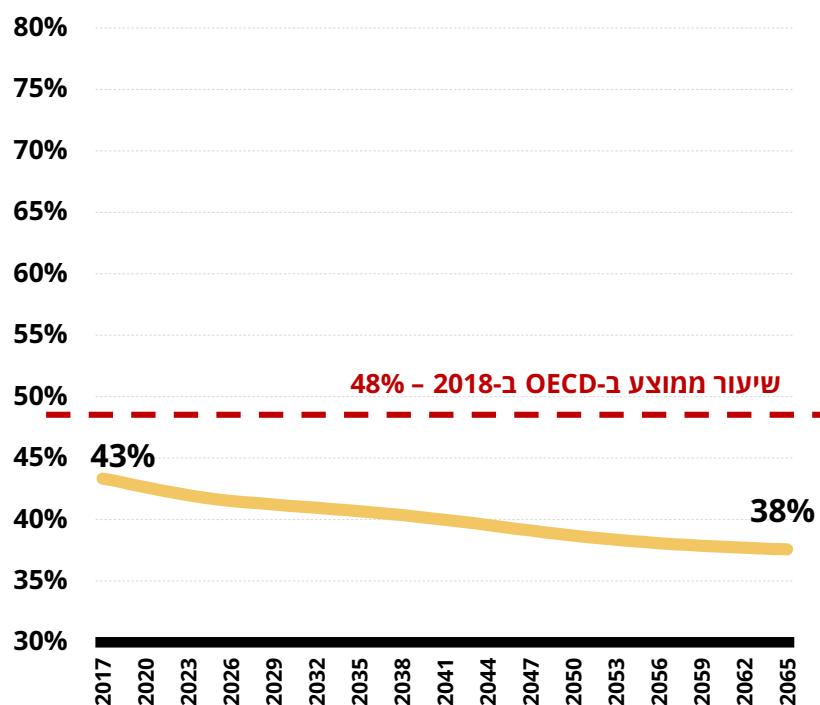

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "אימות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות. **נתונים:** שנת 1980 – עיבודים מנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. שנים 2015–2065 – מצגת "אוכלוסיית ישראל בפתחה של שנת 2017 ותרחישים לגידול האוכלוסייה בעתיד", ד"ר אחמד חליחל, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה; והודעות לעיתונות של הלמ"ס.

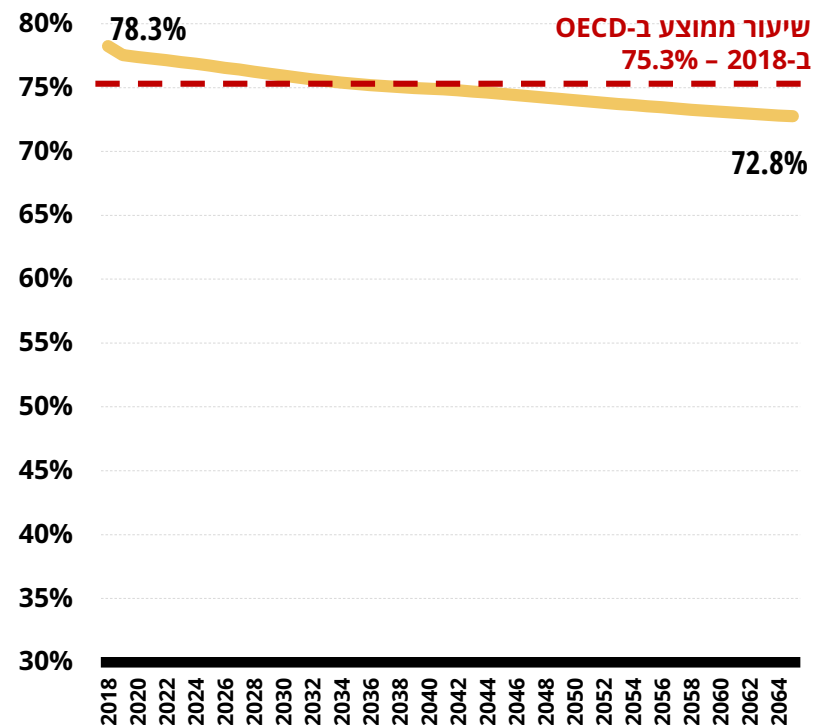
השלכות על תעסוקה

סימולציית השפעת הדמוגרפיה *

יחס מועסקים-אוכלוסייה

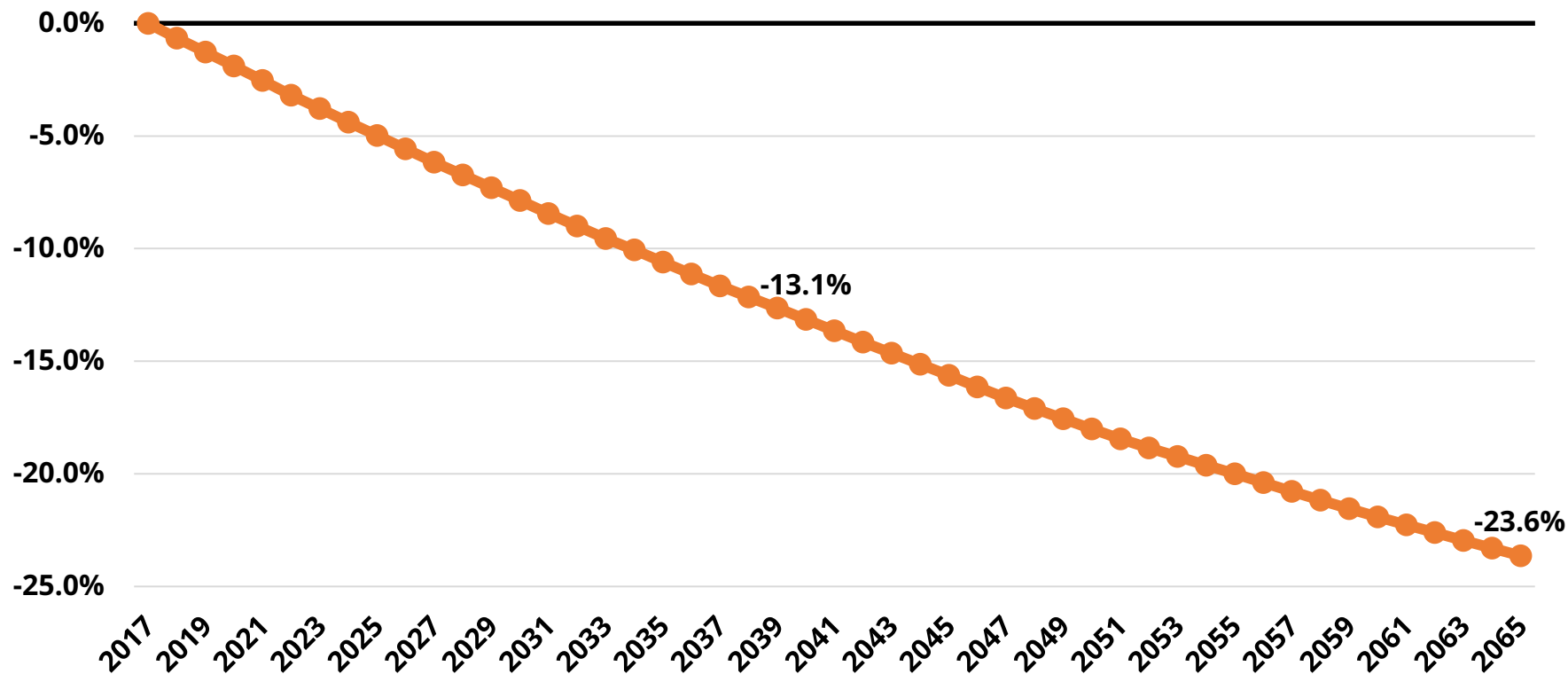
שיעור התעסוקה

האוכלוסיות הגדלות בקצב מהיר הן האוכלוסיות שהשתלבותן בשוק העבודה היא חלקית

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, עבודה בתהליך. * סימולציה המתבססת על התכנסות של שיעורי התעסוקה. בבסיס הסימולציה תחזיות אוכלוסייה 2015–2065, חלופה בינונית, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

סימולציית השפעת הדמוגרפיה על רמת ההכנסה מעבודה לנפש*

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, עבודה בתהליך. * סימולציה המתייחסת לאי התכנסות של שיעורי התעסוקה וההכנסות. בבסיס הסימולציה תחזיות אוכלוסייה 2015–2065, חלופה בינונית, של הלמ"ס.

השלכות על רמת החיים החומרית

האוכלוסיות הגדלות בקצב מהיר מאופיינות בשיעור תעסוקה נמוך ומחסור בהון אנושי הנדרש לשוק העבודה

מדיניות

- תהליכים דמוגרפיים משנים את פניה של החברה בישראל – מעבר מחברה המורכבת מרוב ומיעוט, לחברה בעלת מגוון קהילות
- השינויים מחייבים היערכות בכל תחומי החיים ובכלל זה בשוק העבודה שיאפשרו שגשוג חברתי וכלכלי
- המדיניות צריכה להביא בחשבון את כלל האוכלוסיות על מאפייניהם השונים – **כולל היהודים הלא-חרדים** – תוך שמירה על ערכי בסיס כשוויון וכבוד האדם וחירותו
- השילוב דורש ההירתמות רחבה של
 - הממשלה – הממשלה כמעסיק הגדול, וכמתווה מדיניות
 - השלטון המקומי
 - **הקהילות השונות** – כשהשינויים הדמוגרפיים מחייבים גם את האוכלוסייה מחייבים גם את הקהילות החרדית והערבית אותה להיות קשובות לצרכי הקהילות האחרות
 - **המעסיקים**

"במדינת ישראל יש מקום לכולם, לכל קשת הצבעים, ואם תחסר פיסה אחת מהפאזל התמונה לא תהיה שלמה."

(מרים פרץ, 2018)

תעסוקה מגוונת

התועלת למעסיקים וכיווני פעולה

התועלת למעסיקים

- פתרון למחסור בעובדים
- הרחבת הגמישות התפעולית – לאוכלוסיות שונות צרכים שונים
- הגדלת היצירתיות והחדשנות והעלאת הפריין והרווחיות – גישה למגוון רחב יותר של רעיונות וגישות של עובדים המגיעים מתרבות ומנטליות שונה
- שיפור איכות וטיב העבודה – שיפור איכות שירות הלקוחות דרך הבנת צרכי מגוון הלקוחות
- קידום ערכים חברתיים ושיפור תדמית הארגון
- קידום יעדי הארגון והרחבת יעדים – חדירה לשווקים חדשים בעולם, כשווקים עם נגיעה לאוכלוסיות המגוונות

מדיניות גיוס

- **הצהרת כוונות והגדרת יעדים**
- **מיפוי** צרכי הארגון ומיפוי המאפיינים התרבותיים-תעסוקתיים והחסמים של האוכלוסיות המגוונות
- **התאמת כלי גיוס** - פרסום מכרזים ומודעות דרושים באתרים נגישים לאוכלוסיות מגוונות, הסתייעות במגזר האזרחי
- **התאמת תהליכי המיון** לקליטת עובדים
- עבודה עם האוכלוסיות המגוונות ועם מועמדים פוטנציאליים

הדרך להשגת המטרה –
תוכניות גיוס מותאמות
אוכלוסיות מגוונות

גיוון תעסוקתי, הכלה וקיימות

לצד תכניות לגיוון תעסוקתי חשוב להפעיל

- **תוכניות להכלה בסביבת העבודה** – תכניות לשילוב העובדים מהאוכלוסיות המגוונות בארגון ובקרבת העובדים, תוך שמירה על ייחודם

- **תוכניות לקיימות** – פיתוח מבנים ואסטרטגיות שיציידו מנהיגים ביכולת לנהל גיוון, הפקת לקחים ועוד

תודה על ההקשבה

